

Ми всі на війні. І ми переможемо!

Віктор СКОРИК,
оглядач "СП"

Минулий тиждень був багатим на події, які формують найближчий хід війни, наближають активну наступальну фазу Збройних Сил України після кількомісячних оборонних боїв зимово-весняного періоду, під час якого головні завдання були успішно виконані:

- енергетична система України вистояла, холодом-голодом, на що розраховувала Москва, нас не задушили;

- сили противника в його штурмових намаганнях були значно пошарпані і вимотані;

- втрати живої сили окупаційних військ досягли шокуючих розмірів у багатотисячній кількості вбитих та сотні тисяч поранених;

- деморалізація і паніка стали постійними супутниками ординського життя – як на інформаційному полі, так і на полях боїв;

- баланс втрачених і звільнених територій для України виявився хоч і з невеликим, але плюсом.

Ми перезимували, пройшли період весняного бездоріжжя – розпусть, яка тепер плавно переходить у розпач і страх ворога перед неминучим літнім наступом Українського Війська.

У цей час Україна разом зі своїми західними партнерами активно і плідно працювала задля успішного майбутнього ходу війни на користь перемоги правди і свободи:

- коли військові сили імперської Москви виснажувались у затишних штурмах Бахмута, Авдіївки та Мар'їнки, Збройні Сили України, завдяки допомозі західної антикремлівської коаліції, радикально підсилювались – сотнями і тисячами одиниць зброї та сотнями тисяч боєприпасів, які зараз надходять неперервно;

- значно збільшились виробництво і постачання для потреб ЗСУ боєприпасів і військової техніки – не тільки на теренах наших партнерів, а й власного виробництва; ми нарешті виготовляємо власні боєприпаси, поки що десятками тисяч на місяць, але для початку й це добре; також відновилось, після трирічного бездумного згорання, виробництво своєї зброї, яка інколи де в чому перевершує західні зразки, крім того, застосування її аж ніяк не може бути обмеженим нашими партнерами, що є добре і для наших інтересів, і для їхніх міркувань;

- ворог теж за цей час дещо збільшив виробництво, але можливості антикремлівської коаліції у виробництві військової техніки та її якості на порядки вищі, аніж у Кремля, тим більше в умовах потужних економічних санкцій, накладених на Москву;

- тим часом запаси зброї та боєприпасів, накопичені за багато десятків років виробництва Москвою, які їй здавались невичерпними і неперевершеними, наразі суттєво зменшились і близькі до вичерпання, а пошуки її у своїх друзів значною мірою наразились на страх "друзів" натрапити на санкції та ризики своїх торгово-економічних втрат. Тому – Іран... і все. Якщо ще хтось і підкидає щось Москві, то крадькома і не у великих масштабах. Та й Іран, певне, скоро втратить таку можливість, бо далі віднікуватись, що мовляв, це постачання довоєнної, вже не випадає. Ірану теж не хочеться бути крайнім і потерпати від підсилення санкцій для себе, як-от ембарго на продаж нафти тощо;

- за цей час Українське військо поповнюється десятками тисяч бійців, навчених на західних полігонах інструкторами НАТО;

- натомість якість живої ординської сили невпинно падає, оскільки ті її елітні війська, що склали основу сил широкомасштабного наступу більше року тому, зараз відстріля-

Слава нашим захисникам! Слава Протиповітряній і Протиракетній Обороні України!
Слава ЗСУ!

ні, знищені і вимотані у боях, і тепер абсолютну більшість війська Москви складають малокваліфіковані, слабо навчені ординці, значна кількість яких за призначенням є "гарматним м'ясом"; власне така метода ведення війни історично спадкова для Орди, це її "стратагема": навала кількістю та ціною незчисленної кількості жертв – байдуже, своїх чи чужих; ось така у них наука страт – "баби ещю нарожають".

Зараз іде формування можливостей множини наступів Збройних Сил України, складаються їхні алгоритми послідовностей, їхня тяглість та позначки питомої ваги у Єдиній Системі Наступу. Над цим працюють всі компетентні сили України за участі наших партнерів, насамперед, це військовики, політики, дипломати та виробники зброї. Така робота потребує тиші найбільше, але й виміряна, розумна інформативність теж є доброю справою, та й військово-політичне лукавство в цій роботі теж не зайве. Своїх треба надихати, а злу – комусь пропонувати готуватися до найгіршого, аби не продовжував, це зменшить кількість наших втрат; а когось – лякати, це теж дієва позиція у війні.

!!! Ми всі на війні, всі несемо цей тягар: ось зараз пишу ці рядки, а за моїм київським вікном, зовсім поруч, лунає низка потужних

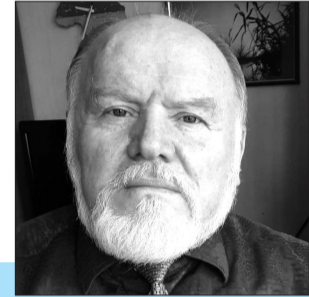
вибухів, і в кімнату вповзає сморід пороху – ось такий дуже запеклий бій зараз у київському небі.

Не злякають! Ми виграємо і цей бій, і цю війну, Перемога буде нашою.

А подумки насамперед це фронт, і найперше – Бахмутська битва. Там за тиждень події набули певної динаміки. На півночі та півдні від Бахмута нашим військовикам вдалось нарешті досить значно відсунути ворожі позиції від автошляхів, які з'єднують місто з нашими тилами і є дорогами життя для оборонців Бахмута. Більш того, наші в результаті зайняли висотні позиції, що добре для ведення обстрілу ворожих позицій навкруг. Але є й не дуже приємні новини буквально останнього дня: ворог після кількох тижнів безуспішних атак на західну частину міста (яка стала цитаделлю наших оборонців), ціною величезних втрат, все ж зайшов у квартал багатопверхівок і просувається на схід, загрожуючи розсікти навпіл сили оборони контролюваної нашими захисниками частини міста. Для ворога, який штурмує це нещасне, зруйноване місто ось вже 10-й місяць, Бахмут став манакальною ціллю без усякої воєнної мети.

Продовження на стор. 2

ВАСИЛЬ МАРОЧКО

4

ІГОР ЗОЦ

5

ОЛЕНА БОНДАРЕНКО

6

Звернення

до наших читачів, передплатників, просвітян

Друзі! Тижневик "Слово Просвіти" – один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі – за певного "сприяння" нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі, хто любить, шанує і дорожить українським правдивим і об'єктивним словом, можемо допомогти "Слову Просвіти". Будь-яка фінансова підтримка видання – це вагомий внесок в українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити: АТ "Сенс Банк", р/р UA 30300346000002600 2016994001; отримувач: ГО "Всеукраїнське товариство "Просвіта" ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ/ІНН: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

На наше прохання про допомогу для газети "Слово Просвіти" відгукнулись:

- Музиченко Олександр Дмитрович – 1600 грн.
- Горак Ігор Степанович – 1000 грн.
- Черняхівський Олексій Іванович – 1000 грн.
- Чистяк Дмитро Олександрович – 2000 грн.

Закінчення.
Поч. на стор. 1

Ми всі на війні. І ми переможемо!

Окупувати Бахмут — це істерична ідея, аби бодай щось продати своєму ординському населенню за довший час принизливих поразок на всіх фронтах за ці минулі 10 місяців. Навіть якщо ворогу вдалось би, то тепер це не має жодного військового сенсу, бо наш наступ вже фактично готовий, а фронт тут за останні дні — за рахунок ударів по флангах — наше військо вирівняло, і тили тепер вже добре прикриті. Тобто навіть зараз Бахмут виконує ту жертовну функцію, яку він героїчно виконував весь час Бахмутської битви: максимальне виснаження сил противника, колосальні втрати окупантів і відволікання найсильніших частин ординського війська на цю битву, що дозволяє нам зосередитись на проривах в інших, перспективних напрямках наступу.

Певне, що це відволікання так пече нашого ворога, і саме тому в Бахмуті зараз вони зносять багатоповерхівки ударами надпотужних авіабомб, аби закінчити тут битву та перекинути свої найсильніші підрозділи на інші ділянки фронтів. І саме тому я говорю знову: необхідно стояти тут до кінця! Дороги життя, хоча й під обстрілами, але вже значно більш безпечні для проїзду, а Бахмут буде й надалі грати роль гамівної сорочки для оскаженого ворога, й не буде давати йому розв'язати свої зв'язані тут загарбаші руки.

Руки в Бахмуті йому хочеться розв'язати для того, щоб перекинути ці війська насамперед, очевидно, до Мар'їнки і Авдіївки. Чому? Тому що ці міста по суті є передмістями Донецька, з'єднані з ним спільними вулицями, дорогами і комунікаціями, типова міська агломерація. Ось саме тому й тут вони найбільш активні були і є зараз останні місяці. Безуспішно активні. Особливо безуспішні в Авдіївці — тут вони понесли великі втрати, а тому на сьогодні, з огляду на потреби своїх виснажених сил, зосереджені на пріоритетних напрямках, сконцентрували свої зусилля на боях за Мар'їнку. Тим більше, що це містечко знаходиться в тилу, на південь від Бахмута, і є загрозой для наступу наших військ не тільки безпосередньо на Донецьк, що знаходиться на південь від цього передмістя, а й на північ, що перспективно загрожую навколобахмутському угрупованню про-

тивника оточенням. А ще, якщо врахувати, що поруч з Мар'їнкою, на схід, знаходиться й Горлівка, велике місто (до речі, це одне з найбільш проукраїнських міст в регіоні), то цьому форпосту на околиці Донецька золота ціна зараз. Але все для ворога намарно — і Бахмут стоїть, і Мар'їнка (понад те — звідтіля наші ДРГ час від часу ще роблять рейди до Донецька, чим якісно нервують окупантів).

Події і новини розгортаються буквально онлайн. Ось і зараз повідомляю, що ракетний обстріл кілька хвилин тому закінчився, повітряна тривога скасована.

І знову ж таки онлайн до теми запеклого бою ППО з ворожими ракетами в київському небі цієї ночі, прийшла очікувана і жадана новина: **Україна отримала перший італійсько-французький зенітно-ракетний комплекс SAMP/T!**

Цей ЗРК (його ще називають МАМВА) призначений для захисту поля бою і важливих об'єктів від крилатих ракет, пілотованих і безпілотних літальних апаратів і тактичних балістичних ракет. Балістичних теж! Це ті ракети, від яких ми не мали жодного захисту, жодної системи, здатної їх збивати. І ось нещодавно ми отримали системи PATRIOT, які вмійють це робити і вже встигли це довести збиттям “невловимого” ординського вундерваффе — ракети “Кінжал”, а сьогодні отримали цю разуючу, смертельно кусючу Мамбу — систему, яка може знищувати ворожі літаки на дальності від 3 км до 100 км та балістичні ракети на дальності від 3 км до 25 км, висота ураження — до 25 км; вона вміє збивати ВСЕ, але її головна родзинка, її основна спеціалізація — саме боротьба із балістичними ракетами. Це дуже сучасна система і дуже вправна. А зараз, перед початком літньої визвольної кампанії ЗСУ, вона дуже вчасна! За це красно дякуємо нашим партнерам — Франції та Італії!

Ще напередодні у ту ж лузу незабарного наступу ЗСУ поцілвав новий транш військової допомоги ще від одного великого нашого партнера, Німеччини, на рекордну суму, яку досі вона виділяла — 2,7 млрд євро! До цього пакету увійшли такі “смаколики” для ЗСУ:

- 4 зенітно-ракетних комплекси IRIS-T-SLM на 12 пускових установок із боезапасом у кілька сотень зенітних ракет;
- 15 зенітних самохідних артилерійських установок Gepard;
- 30 танків Leopard;
- 20 БМП Marder;
- 18 колісних гаубиць;
- 200 розвідувальних БПЛА;
- 100 бронемашин;
- 100 автомобілів тилового забезпечення;
- велика кількість артилерійських боеприпасів.

Робота йде і вже дає відмінні результати, навіть зараз, коли час НАСТУПУ не настав! І в цьому ракурсі хітом минулого тижня, мабуть, є раптове і негайне постачання Великою Британією ракет Storm Shadow / SCALP EG.

Це крилаті ракети франко-британського виробництва класу “повітря-земля”, призначені для знищення важливих стаціонарних цілей, добре захищених засобами протиповітряної оборони.

Storm Shadow є дуже розумними ракетами, які не тільки мають високу точність враження, а ще й є фактично не вразливими для ППРО, тим більше, для ППРО Московії, вони по суті є ракетами зразка “стелс” — “нишком”, невидимки. Приближені до цілі ця ракета робить “гірку” і падає на ціль із шаленою швидкістю, у 4-5 разів більшою, ніж швидкість звуку. РЛС та інші засоби проти неї безсилі. А головне, що така разуюча сила б'є на дальність приблизно до 300 км — у тому варіанті, який був нам наданий. До цього часу наша найдовша ефективна разуюча рука була довжиною 70 км.

Ці ракети прибули в Україну і одразу пішли у бій: 12 та 13 травня 2023 року було завдано ракетного удару по будівлі колишнього “Машинобудівного заводу „100” — підприємства “Поліпак” у Луганську, та колишньому корпусу університету внутрішніх справ у селищі Катеринівка, що у передмісті Луганська.

Понад те, очевидно, цими ж ракетами була нанесені удари по стратегічних об'єктах окупантів в Маріуполі та Мелітополі. Цілі на такій відстані до цього часу для зброї, яка була у нас наявна, були недосяжні. І

саме в такі міста, віддалені від ліній фронтів, окупанти перемістили свої найжирніші об'єкти військової та логістичної інфраструктури, — це сталося після появи “Хаймарсів”, які снарядами, що були нам надані партнерами, можуть бити на відстань 70 км. Для порівняння, наприклад, Луганськ розташований на дальності 90 км, тож він, зокрема, був досі недосяжним.

Можна бути певним, що точно так само, як свого часу Хаймарси зробили революцію на фронтах, так же нову революцію спричинять і Storm Shadow, які ефективно, точно і потужно мають можливість бити ворога на відстані до 300 км, тобто дальність вогню зросла приблизно в 4 рази, і відтепер вся окупована територія України знаходиться в зоні досяжності цієї зброї визвольного руху ЗСУ.

Ця обставина дає можливість вправно відформувати наш близький наступ, відігнати бази зброї і боеприпасів, штаби і концентрації резервів від фронту на велику відстань, тобто зачистити всі великі тиліві об'єкти ворога на нашій тимчасово окупованій території, віддалити тактичну логістику ворога на не зручну для нього відстань від фронту, змусити його збільшувати відстані своєї базової логістики тилу на величезну відстань, що значно послабить бойові спроможності фронтових підрозділів, сповільнить і зменшить їхню бойове забезпечення, знизить їхню маневреність і здатність вчасно реагувати на перебіг змін на фронтах під час наступу наших військ.

І це ще не всі гарні новини минулого тижня. Бо ще нас дуже порадував Брянський “зорепад”, що стався в один день: два гелікоптери Мі-8, літаки Су-34 і Су-35 окупантів були знищені скопом, протягом буквально кількох хвилин, а усім 11 членам екіпажів цих літальних апаратів благополучно настав летальний кінець. Очевидно, що це була одна авіагрупа, яка виконувала якесь зловісне завдання.

Щоправда, речник Повітряних Сил ЗСУ Юрій Ігнат говорить, що було збито один вертоліт...

Що це було, якою зброєю був вчинений такий феєричний погром — достеменно не відомо. У мене є

здогадки щодо цього, але підказувати ворогу не буду, хай шаленіє від страху і власної безпорадності, якій “аналогов нет”.

Але цілком можливо, що сьогоднішній несамовитий обстріл Києва їхніми найкращими ракетами був актом “возмезддя”, який закінчився так само беззлавно і летально для ворога, як і для тих їхніх літальних апаратів над Брянщиною, які після цього стали вже не літальними апаратами, а летальною купою залізяк на землі.

Визвольний наступ успішно і послідовно формується, тили ворога успішно форматуємо, все йде згідно з планами командування ЗСУ і рішенням Рамштайнів.

Літня косовиця обіцяє бути вправною, хай лише дозріє. А далі — коси коса, поки роса!

Слава Україні і вправним трударям військових лавів — Слава ЗСУ!

P. S. В режимі онлайн: Київська міська військова адміністрація повідомляє:

“Восьмий повітряний напад на Київ з початку травня! Цього разу ворог здійснив комплексну атаку з різних напрямків одночасно, із застосуванням БПЛА, крилатих ракет та, ймовірно, ракет балістичного типу. Вона була винятковою за своєю цільністю — максимальна кількість атакуючих ракет за найкоротший проміжок часу.

За попередньою інформацією, переважна більшість ворожих цілей в повітряному просторі Києва була виявлена і знищена! Дані про кількість та тип ракет незабаром повідомлять Повітряні сили.

Попередньо, зафіксовано падіння уламків в Солом'янському, Шевченківському, Святошинському, Оболонському та Дарницькому районах столиці. Найбільш пошкодження в Солом'янському районі — там було загорання нежитлового приміщення та кількох одиниць автомобільної техніки. Пожежа ліквідована. В решті районів пошкодження не суттєві — у більшості виявлено падіння уламків на припаркованих автомобілі, прибудинкову територію чи лісопаркову зону. Наразі інформації щодо потерпілих немає! Дані оперативного зведення збираються та уточнюються. Дякуємо нашій ППО за збережені життя киян!”

Знову абсолютна ефективність роботи ППРО Києва. Всі цілі знищені!

Віктор СКОРИК, 16 травня 2023 р.

“Скріплені кров'ю”: в Києві презентували фільм і книгу про грузинів, які захищають Україну

Євген БУКЕТ

У Києві презентували документальний фільм тележурналіста Олега Манчури та книгу “Скріплені кров'ю” про грузинських добровольців на російсько-українській війні. Зйомки стрічки відбувалися в Грузії, Бельгії та на лінії фронту в Запорізькій області. На презентації в Укрінформі був присутній головний герой фільму — Заза Нануашвілі — засновник грузинського національного батальйону у складі Інтернаціонального легіону Збройних Сил України, а також творча команда проекту. Подію приурочили до 105-ї річниці проголошення Української та Грузинської держав у 1918 році.

Через історію Зази Нануашвілі та історію його родини розкривається історія грузинського добровольчого руху. Він — колишній офіцер спецпризначення МВС Грузії, боронить Україну з 2014 року пліч-о-пліч із сином Ваном. Дружина Зази — українка Олена — волонтер. У цьому контексті він зазначив: “Ось я говорив, що воюю за Грузію, але потім у мене

народився маленький син, я створив сім'ю з українкою. Я полюбив Україну, як рідну. І тепер я можу від усього серця сказати, що я воюю і за Україну. За Грузію і за Україну”.

Учасники прес-конференції повідомили, що зараз у лавах Сил оборони України повномасштабне вторгнення росії відбивають понад 2,5 тисячі грузинів.

“Спочатку мені довелося воювати разом з українцями — “западцями”.

Потім познайомився з грузинами. Адаптувався. Приєдналися старі друзі-однодумці з такими самими, як у мене, принципами і метою. Зараз у мене великий підрозділ, де воюють не лише грузини та українці, а й британці, американці, чилійці, перуанці, південноафриканці, поляки. Всі є, окрім “русских”. “Хороші руськіє” — тільки в мішках”, — зазначив Заза Нануашвілі під час презентації.

Були презентовані два епізоди фільму “Скріплені кров'ю”, які

найближчим часом будуть продемонстровані в ефірі загальнонаціональних українських телеканалів. У планах творців — також презентувати стрічку в Брюсселі.

Книга, співавторами якої є Богдан Пастух, Олег Манчура і Олександр Кучерук, розпочинається з історії українсько-грузинських зв'язків, які значно ширші, ніж здається на перший погляд. Історичний контекст плавно підводить читача до неминучості боротьби обох народів проти спільного агресора і окупанта. Видання повертає читача в атмосферу

початку 1990-х років, коли Москва інспірувала конфлікти по всьому периметру конаючого радянського союзу. Тоді росія окупувала Самачабло (Південну Осетію) та Абхазію. На боці Уряду Грузії воювали українські добровольці, а українська авіація за наказом Леоніда Кравчука допомагала евакуувати біженців, які тікали від російських танків... Коли в серпні 2008 року росія знову вторглася на територію Грузії, бойові операції грузинської армії прикривали українські системи ППО... Про всі ці

події розповідається в книзі через історію очевидців, багато з яких ще 2014 року приїхали до України, аби допомогти українцям захиститися від ненависної московської орди.

Історії, крізь призму особистого досвіду, зафіксовані і у фільмі, і на сторінках книги, є надзвичайно важливими для усвідомлення глибинного сенсу боротьби з поневолювачем, розуміння мотивації героїв та фіксації деталей бойових дій.

Історичні матеріали та інтерв'ю зі спогадами та міркуваннями про війну з росією грузинських добровольців шодесять сторінок книги перериваються біографічними довідками загиблих у 2014–2021 роках героїв російсько-української війни, які уклали Андрій Ковальов та Ростислав Мартинюк.

За словами редактора книги Ростислава Мартинюка, метою роботи було розкрити унікальний феномен грузинського добровольчого руху в Україні. І з цим завданням автори, режисери, редактори, монтажери та дизайнери впоралися на відмінно.

“Козацькі фактори” у Збройних Силах України

10 червня 2022 року на базі Українського католицького університету відбувся круглий стіл “Козацький фактор у сучасній російсько-українській війні й досвід ХХ століття”. У форматі онлайн у ньому взяли участь науковці з 21 університету 5 країн (Україна, Велика Британія, Польща, Литва, Грузія), представники ЗСУ, низки державних і громадських структур.

молоддю, вивчав традиційні бойові мистецтва козаків, а це пошуки реальних козаків, які зберегли навички і реально показували їхні збройні дії. Ще у 1984 році був одним із засновників першого українського козацького земляцтва в Донецькому університеті. 1992 року ми організували кінний і піший похід “Україна-Дон-Кубань”. Останні курені вільного козацтва діяли саме на Кубані. Тамтешні козаки, які

За підсумками круглого столу було створено експертну групу з дослідження та застосування козацького фактору в сучасній війні. Експерти звернулися до командування 20 ОБСП “Україна” ОПБр імені гетьмана Богдана Хмельницького з пропозицією застосувати актуальні козацькі традиції для підсилення мотивації, товариськості, внутрішньої ідентичності та формування лідерства в батальйоні.

Невдовзі було підготовлено комплекс періодичних занять, який схвалили комбат Павло Куриленко і його заступник з морально-психологічного забезпечення капітан Володимир Кончиць. Реалізація цього пілотного проекту розпочалася в жовтні минулого року. І вже на березень 2023 р. було прийнято внутрішній бойовий чин 20 ОБСП “Україна” ОПБр імені гетьмана Богдана Хмельницького на основі українських козацьких надбань.

Армія Inforti поспілкувалася з координатором експертної групи, доктором історичних наук, професором кафедри історії Гуманітарного факультету Українського католицького університету **Вадимом Заднаїським** про козацькі традиції в сучасному українському війську.

— Але спершу хочу запитати про те, як Ви отримали ці знання, як дійшли до висновків про спільність військових традицій козаків і сучасних Збройних Сил України?

— Я маю козацький родовід і по батьковій, і по маминій лінії. Шашку вперше взяв до рук у 10 років, тож козацтво мені притаманне з дитинства. Я жив цим, досліджував козацтво як науковець — захистив про це докторську дисертацію, пізнавав козацьку спадщину, працював із

мене вчили, називали себе українськими козаками і розмовляли українською мовою.

2014 року з очевидних причин я змушений був виїхати з Донецька, але і надалі намагався набутий досвід поширювати у суспільстві та серед військовослужбовців. До широкомасштабного вторгнення така моя діяльність мала ситуаційний характер, а після 24 лютого 2022 року я активізував роботу за всіма напрямками.

— Що таке актуальний козацький досвід? Які ознаки його вирізняють?

— Військові попросили мене звернути увагу на такі моменти: мотивація, товариськість, лідерство та ідентичність. У них міститься ключ до ефективної роботи будь-якого підрозділу, а також присутній “козацький фактор” — елемент кількості традиції, що існувала та вдосконалювалася серед українців. Адже ми — нащадки козаків — ментально або через спільну історичну пам’ять відчуваємо козацькі цінності. Тому знання про те, як жили та воювали козаки допомагають нам не просто відчувати зв’язок із попередніми поколіннями, а використовувати їхній досвід, посилювати ефективність роботи сучасного бойового підрозділу.

Зараз діють ті самі архетипи, використовуються ті самі терміни, що були в Війську Запорозькому. Чому так? Бо через виховання, традиційну культуру, пізнання елементів історії козацька спадщина при-

сутня скрізь. А в військовий час вона спрацьовує. Бо коли ви перебуваєте в “прикордонному” стані вимагається максимальна ефективність, ККД від усього, що ви робите. Війна — це виклик вашому існуванню, вона активує приспані ресурси.

Для того щоб посилити відчуття мотивації на війні достатньо зрозуміти, що ця війна є не просто витвором часу, а тенденцією в російсько-українських відносинах. Бо українська військово-демократична спільнота є викликом для російської імперської централістичної спільноти.

А наша “військова демократія” базується на товарищескості.

— Хто такий військовий товариш-побратим?

— Запорозька Січ була відкрита для всіх, хто приймав козацьку традицію. Це було відкрите військове товариство, на відміну від гетьманського реєстрового козацтва, яке було родовим, переходило в спадок від батьків до дітей.

Козаки-запорозькі здобули славу своїми відчайдушними походами, під час яких виявляли зразки воєнної стратегії і високий рівень особистої боєздатності. Тоді на Січі для кожного добровольця була можливість стати військовим товаришем і у битві засвідчити, що ти достойний. Після “бойового хрещення” військовий товариш став справжнім козаком. Це зараз називається військовим побратимством. Адже ви разом живете, берете участь у боях, переносите всі тяготи — це і є давня запорозька традиція формування військового товариства.

А ті козаки, що братаються — це побратими. Побратимство формується на підставі оволодін-

ня кращими навичками і взаємодії. Його базовий елемент — “двійка” або “трійка” (штурмовий підрозділ). Ви настільки один від одного залежите, що ніби “спяні”. Тоді є максимальна взаємодія і віддача в бою, адже “козак козаку — рідний брат”.

Саме тому, українська “лава”, це не російська “стінка на стінку”. Козацька “лава” — це злагоджені дії груп побратимів, які відпрацьовують взаємодію в ближньому бою за допомогою зброї (шабля, кинджал, спис, багнет). Автентичне бойове мистецтво козаків — це не карате в шароварах і не бойовий гопак. Це мистецтво застосування зброї — багнетний бій з піками, шашками. Запорожець, готуючись до битви з ворогом, насамперед покладався на свою зброю і заздалегідь вправлявся в майстерному володінні нею.

“Без дії маліє сила” — козацький вислів про бойову підготовку, в якій потрібно постійно вправлятися. Бо від навичок у бою залежить виживання твоє, твого товариша, підрозділу, реалізація поставленого завдання. А все це, як піраміда, формує перемогу в війні.

— Вочевидь, найбільш вправні в боях ставали лідерами в козацькому товаристві, формували “славу” підрозділів...

— Людина, воїн має спершу опанувати знання і навички, а після того — лідерство психологічного виміру. Ми маємо формувати лідерські навички, базуючись на нашій культурі, в той же час вивчаючи найкращі зразки, сформовані в інших культурах або мультикультуральній основі (НАТО). Для спілкування в підрозділах маємо козацьку традицію наставництва — від старшого до меншого. Система “батько-отаман” — “бійці-козаки” додає “родинності”, дбання один про одного, злагодженості в бою.

“Добрий козак бачить, де отаман скаче” — це прикладний момент. Потрібно дивитися на командира, бо він зброєю, звуковим сигналом чи в якийсь інший спосіб інформує своїх підлеглих. Це на рівні підрозділу працює дуже добре, так само, як і в козацькі часи. Окрім того, в усі часи військова

слава — це співання “своїх” пісень, спільне дбання про “земляцтво”, тобто про своїх товаришів та родини загиблених. Тобто потрібно розуміти, що за давнім козацьким звичаєм у разі загибелі воїна, родина отримує підтримку не лише від держави, а й від його побратимів.

У козаків кожен курінь мав своє обличчя, кожен полк мав своє обличчя, мав своїх Героїв. Були герої загальновійськові — визнані і в піснях оспівані, а були на рівні куреня чи сотні. Ідентичність була не лише за родом зброї, а й за своїм підрозділом. Наприклад, у час Визвольних змагань спершу корпус, а потім дивізія Запорозьків у Армії УНР не лише емблемами, а навіть постригом оселедця робили власну ідентифікацію, як підрозділу.

Маємо виховати відчуття взаємозв’язку, що якщо ми шануємо військо, то шануємо себе, а шануючи себе — шануємо свій підрозділ, Збройні Сили й усі Сили оборони України.

Цей досвід легко трансформується відповідно до реалій поточного часу. Він не відмінє досягнень сучасної психології, новітніх лідерських програм. Але розуміння існування нашої спадщини, належності до багатовікової традиції дає можливість інакше дивитися на те, що відбувається. Ці моменти посилюють зв’язок, покращують комунікації і є підмурівком, що відчувається на генному рівні та йде лише на користь.

Козацька традиція була присутня в період Визвольних змагань у Армії УНР, у діячів кубанських “пластунів”, у повстанському русі, трансформувалася і діяла в інших вимірах. Жива традиція дожила й до нашого часу. Козацька традиція успішно протистояла імперській у 1990-х роках, коли була перша спроба анексувати Крим, на обох майданах, коли російські спецслужби намагалися організувати різноманітні провокації. Весь час це була “війна світів” — саме такий вимір протистояння України з росією.

Тому досвід військової організації, що засвідчив свою незламність упродовж століть, який дожив навіть до нашого часу, дає ефект зараз. До речі, козацькі січові традиції не були обмежені ані національними, ані релігійними, ані політичними ознаками. А це і є той моноліт, яким стала зараз Україна, що об’єдналася, аби захистити свої цінності. Тому маємо відчувати і пишатися своєю місійністю, бо ці відчуття — не одночасні, а вони завжди були і завжди надихали мешканців цієї землі.

Євген БУКЕТ

1922 р., м. Тамань — під час походу Українського козацтва по Кубані з нагоди 200-ї річниці переселення запорозьців на Кубань

“...Але будуть відроджені у славі і силі”

За понад рік повномасштабної війни російські окупанти зруйнували, пошкодили чи сплюндрували майже пів тисячі храмів і сакральних споруд в Україні, значна частина з яких має історико-культурну цінність та є пам’ятками архітектури й мистецтва. Українські храми — матеріальне втілення духовності — росіяни руйнують цілеспрямовано й систематично.

Промовисто про ці злочини скажуть світлина, відео та експонати, зібрані в експедиціях на деокупованій території. Храм України, понівеченим російським нападником, присвячена виставка “...Але будуть відроджені у славі і силі” у Трапезній палаті Києво-Печерської лаври.

У відкритті виставкового проекту взяли участь Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній у супроводі виконуючого обов’язки намісника Свято-Успенської Києво-Печерської Лаври архімандрита Авраамія. У заході також взяли участь міністр культури та інформаційної політики України Олександр Ткаченко, голова Державної служби з етнополітики та свободо-

ви України Епіфаній зазначив, що російське зло, яке спричинило руйнування українських храмів, неодмінно буде покаране. Адже добро і правда врешті завжди перемагають. Також Його Блаженство вказав на те, що зруйновані окупантами святині неодмінно будуть відновлені і цей процес уже розпочався.

Експозицію організовано за участі Православної Церкви України й спільними зусиллями Національного заповідника “Києво-Печерська лавра”, Національного музею історії України у Другій світовій війні та Національного меморіального комплексу Героїв Небесної Сотні — Музею Революції Гідності.

Звертаючись до присутніх, Предстоятель Православної Церк-

Підготував Георгій ЛУК’ЯНЧУК

Торгсин і Голодомор в Україні: золота ціна життя

Василь МАРОЧКО,
почесний голова Національної асоціації
дослідників Голодомору-геноциду українців,
доктор історичних наук, професор

Політичні неологізми “Ревтрибунал”, “Чека”, “продрозверстка”, “колгосп”, “наркомат”, “непман”, “куркуль” – далеко не повний перелік ідеологічного лексикону російських більшовиків в Україні. Вони надавали власним лінгвістичним конструкціям магійної сили революційного поступу. Абревіатуру тресту “Главрыба”, але у зворотному порядку слів, вигукував герой “Собачого серця” Шаріков. Фанатично віддані більшовизму батьки називали своїх дітей дивними іменами-символами: РЕМ (Револуція, Енгельс, Маркс), Октябриня тощо. Соціально-політична мімікрія не полишала і вождів після завершення революції. Не позбулися мімікрійних масок Ленін, Сталін, Молотов, приховуючи від людей своє справжнє єство.

Сталінська соціалістична реконструкція економіки з її примусовою колективізацією та форсованою індустріалізацією привнесла нову термінологію: МТС, Дніпробуд, Трактороцентр, Союзхліб, ГУЛАГ. Одночасно з ними постає і назва “Торгсин” (дослівно – “торговля с иностранцями”). 18 липня 1930 р. згідно з постановою Наркомату торгівлі СРСР почала діяти Московська контора, а 4 січня 1931 р. оформилася Всесоюзне об’єднання “Торгсин”. 1 березня 1931 р. комерційно кмітливий директор Московського університету № 1 Єфрем Курлянд запропонував торгівлю дефіцитними товарами в обмін на побутове золото. Ідея сподобалася союзному керівництву, адже для індустріалізації була конче потрібна валюта. Спочатку система обслуговувала іноземців (туристів, матросів, західних інженерів). Але цього виявилось замало, тому вирішили “мобілізувати” сімейні коштовності, золоті сережки, весільні обручки, монети старого карбування, діаманти.

Оперативне завдання торгсину полягало в “мобілізації всередині країни ефективної валюти”, щоб купувати за кордоном трактори, обладнання для фабрик і заводів. Його московське правління вважало, що побутове золото після революції втратило культове значення прикрас, тому “його необхідно зібрати за допомогою системи торгсину і спрямувати на службу інтересам пролетарської держави”. Після червоного терору і “експропріації експропріаторів”, навіть конфіскації білизни у буржуазії, марно було сподіватися на чергову “золоту лихоманку”. Наприкінці 1920-х рр. в Україні лишилося 4 тис. “колишніх поміщиків” з 30 тис. їхніх господарств у 1917 р., тобто шонайменше з 60 тис. осіб. За роки колективізації більшовики ліквідували близько 300 тис. так званих куркульських дворів, тому “золота жила” виснажилася.

Навмисно організований голод мав стимулювати “золото заготівлі” через систему торгсину. Саме в роки Голодомору розкривається функціональне значення терміна і явища ТОРГСИН: Товариши Опомнітесь Родина Гибнет Сталин Ист-

ребляет Народ. Сталінські хлібозаготівлі свідомо позбавляли українських хліборобів зернових культур, продовольства, оголошували колгоспний хліб власністю союзної контори “Союзхліб”. Упокорення українців штучним голодом виявилось замало фельдмаршалу Голодомору Сталіну, який вдався до їхнього морального приниження: змусив голодних селян купувати власний хліб за весільні обручки, нагрудні хрести, золоті монети, побутове срібло, тобто в обмін на сімейні реліквії.

29 червня 1932 р., коли Голодомор накрив третину районів, Раднарком УСРР заснував Всеукраїнську контору “Торгсин” – територіальну філію Всесоюзного об’єднання. Всеукраїнська і Харківська обласна контори мали тоді 201 працівників, серед яких євреї становили 49,3%, українці – 27,8%, росіяни – 19,9% кадрового складу. В Україні діяли 7 обласних контор, районні відділення, магазини, універмаги, товарні бази. У січні 1933 р. система мала 74, улики – 249, у жовтні – 263 магазини, кілька універмагів. Політичний нагляд за ними здійснював ЦК КП(б)У в особі управлєного облконторами. До складу обкомів партії входили директори великих універмагів, промтоварних баз. Партійно-комерційний спрут опирався на різні структурні лавки-присоски. При Київському облвиконкомі діяло господарське об’єднання “Допомога”, частина співробітників якого займалася не “благодійністю”, а власним збагаченням на людському горі.

Завідувач відділу торгівлі М. Тикочинський вигадав зручну для себе схему: купував у торгсині борошно, а продав на “чорному ринку” у 2-3 рази дорожче. Спільно з іншими шахраями поцупили товарні ордерів торгсину (його паперові гроші) на 100 тис. рублів (банківської назви “карбованець” не існувало). Його спільник, якого викрили слідчі органи, зізнався: “Золото царського карбування на суму 350 руб. я купив особисто для себе у мого дядька Рохвергера Мойсея Львовича, який займається спекуляцією торгсинівськими продуктами біля торгсину у Києві. Він купує у торгсині за валюту остродефіцитні продукти і продає їх одразу ж біля магазину торгсина за радянські знаки за спекулятивними цінами, а на виручену різницю у ціні від спекуляції купує золото та валюту, на частину яких знову купує продукти у торгсину, а решту продає за спекулятивною ціною. Я заплатив йому за золото царського карбування з розрахунку за перші 180 руб. по 50 руб. радзнаками за один золотий карбованець, а за інші 170 руб. по 55 руб. за один золотий карбованець”. Подібних випадків “наживи” було безліч.

За діяльності торгсину прокинулися колишні “золотих справ майстри” періоду Непу. Вони проникли до приймальних пунктів, лавок, складів, махлювали пробами золотих виробів, обсягами прийнятого у населення побутового золотого і зданого до Держбанку. Різниця між отриманим і переданим до банку золотом називалася “припек”, яка випадала в “осад” підприємливим ділкам. Наприклад, золотий предмет важив 23 грама, а між цифрами несподівано з’являвся проміжок, відтак до бухгалтерської звітності потрапляла інша цифра – 2,3 грама. Мешканця села Прохори Ніжинського району Я. Зацепіна майстерно і нахабно “обважили”: замість 58,7 грам золотого браслета записали 48,7 грам, маніпулюючи наявністю “камінів”, тобто сторонніх предметів. Працівникам “прилавка”, тобто співробітникам магазинів торгсину, видавали щедрі продовольчі пайки, крім зарплати. Однак, нехтуючи цією обставиною, їх цілком полонила золота лихоманка.

Побутове золото, а насправді дівочі прикраси і сімейні реліквії, перетворювалося на золото-брухт, грам якого коштував власнику 1 руб. 29 коп. На Чернігівщині грам золота 86 проби вартував 1 руб. 15 коп., а 36-ї проби – 47 копійок. Торгсинівська система мала власні паперові гроші – товарні ордери у копійках та рублях номі-

налом 1, 3, 5, 10, 29, 50 відповідно. За сережку вагою 4 грами її власник одержував 5 руб. 16 коп., тобто міг купити 1,5 пуда борошна у торгсині. На “чорному ринку” пуд коштував 150 руб. “совзнаками” (три місячні зарплати сільського педагога). Московська облконтора торгсину, яка діяла у 1930/31 р. на Харківщині, пропонувала за 3 кг борошна 90 коп. (на спекулятивному ринку 145 руб.). Товарні ордери діяли три місяці, тому біля магазинів торгсину тягнулися довгі черги. Їх зафіксував на фото австрійський інженер-бранець Александер Вінербергер.

Хлібозаготівельний план до двору, тобто навмисне і злочинне позбавлення селян їхнього хліба, становив від 4 до 7 центнерів з гектара. У торгсині вилучений селянський хліб набував золотої оздобы, тобто його можна було купити за валюту, золоті монети, весільну каблучку, нагрудний хрестик. Ціноутворенням займалися христородавці, які тішилися з аморальної диспропорції: обсягів примусово вилученого у селян зерна і запропонованого борошна та круп за торгсинівські гроші (3 кг за 90 копійок).

Навесні 1933 р. половина колгоспників України не отримала повного розрахунку за вироблені трудодні, відтак близько 10 млн колгоспників залишили без хліба і грошей. Менше чверті колгоспів в Україні нараховували на трудодень від 3 до 4 кг зерна, тобто еквівалентну вартість одного грама золота у торгсині. Майже третина колгоспів встановила натуральний зміст трудодня – від 500 грам до 2 кг, а траплялося і значно менше. Колгоспи перетворили на соціальні резервації, які неможливо було покинути через адміністративні обмеження (блокування транспортних відділень ГПУ, заборона продажу залізничних квитків). Вжити в пекельну годину Голодомору було ще важче: половина колгоспників не отримала зерна на трудодні, а чверть з них мала мізерну кількість – до 50 трудоднів, тобто максимум 9 пудів (голднна норма на особу 14 пудів). Ось чому борошно і крупи становили три чверті продажу товарів у торгсині. Голодні люди купували не шуби і кокоси, а хлібопродукти.

Хлібозаготівлі по-сталінськи відчинили двері у пекло Голодомору, а за яскравими вітринами торгсину панувало райське розмаїття всіякого їства. Двері були широко відчинені, але за наявності перепустки – товарного ордера, тобто права на придбання продуктів. Заготівлі хліба і золота нагадували жажливе поєднання пекла і раю, але останнім правив сатана. “Золотососи” торгсину, а там працювало 1420 клерків різного рівня, не мали жалю і співчуття. Лише 32 особи були з вищою освітою, але комерційного спрямування. Вони обважували клієнтів, отримували хабарі, крали товарні ордери, привласнювали золоті вироби.

Золота лихоманка охопила міста і села України. Її зрадливо виказували велелюдні черги біля приймальних пунктів і магазинів торгсину. Основними постачальниками побутового золота і коштовностей були мешканці міст, на сумну долю яких припадало 63% усіх надходжень, а решту заповнювали сільські райони. Люди стояли в чергах, намацуючи час від часу заховану сережку чи золоту монету, щоб раптом не поцупили безпритульні крадії. Сімейна реліквія відкладала смерть родини на кілька місяців, позаяк ніякого золота не вистачило б на 22 місяці пекельного Голодомору. Мережа торгсину нагадувала плавильний цех, у горнилах якого згасали реліквії козацької старшини, весільне придане українських хліборобських родин, їхній золотий запас на “чорний день”. Грами дівочих сережок і весільних каблучок Остапа та Марії перетворювалися на золото-брухт, а він – на злиток з офіційним клеймом “Госбанк СССР”.

Лише за січень – вересень 1932 р. Київська облконтора прийняла від населення 292 кг золотих монет, до кінця року 455 кг, а разом 634 кг так званого побутового золота. Торгсинівські “ювеліри” Києва

прийняли 90 кг побутового золота, а сільська районна мережа 28,6 кг. Вражає динаміка заготівельної діяльності одного з приймальних пунктів золота у Києві: за лютий він придбав 21 кг, березень 38,3 кг, квітень 65 кг, травень 64,5 кг, червень 44,6 кг, липень 29,3 кг і серпень 18,7 кг золота. Справді золота ціна життя, яка відтворює антропологічну динаміку наростання голоду у зимово-весняні місяці, його тимчасовий спад у жнива і черговий спалах восени. У вересні селяни принесли до торгсину 63,3 кг, у жовтні 61,6 кг, тобто діяли фізіологічні стимули голоду. Спад надходження побутового золота не означав подолання голоду, а швидше вичерпування “золотих запасів” міського і сільського населення.

Столична Харківська облконтора зібрала за січень-квітень 1932 р. 374 кг золота, а так званий “припек”, тобто відверті крадіжки, становив 0,63% (235 грам). Комусь на щастя, а можливо, і прокляття. У 1933 р. контора “мобілізувала” 4,8 млн валютних рублів, у 1934 р. 2,8 млн, з яких 1,3 млн становили золотовалютні “махінації” держави з голодуючим населенням. Промислова Дніпропетровщина “видала” 2,2 млн валютних надходжень, з яких 44% за рахунок реалізації побутового золота, у 1934 р. 907 тис. рублів, але 85% надходжень забезпечувало побутове золото населення. Середньовічна історія не знала подібних випадків. Покріпачених селян у пекельну годину стихії і голоду тимчасово відпускали на волю задля виживання. Радянська влада завдала подвійного пограбування: хлібозаготівлі і золото заготівлі через торгсин.

Історики і демографи сперечаються довкола загальних втрат Голодомору: понад 10 млн осіб померлих і ненароджених. Висока плата нації, яка не змогла здолати більшовицьку окупацію України у 1918–1921 рр. Архівні фонди Всеукраїнської контори і Всесоюзного об’єднання “Торгсин” зберегли для нас цифри, які засвідчують золоту ціну життя і моральні втрати. Всесоюзна система торгсин придбала у 1932 р. 21 т побутового золота, а у 1933 р. 44,9 т. Застиглі у золоті сльози виснажених голодом людей. 1933 рік видався справді врожайним, якщо врахувати кількість його жертв і пограбованого їхнього золота. Всеукраїнська контора “мобілізувала” тоді через власну систему 48,6 млн “ефективної валюти”, з якої 43,5% становило побутове золото, 17,9% срібло, 25,5% грошові валютні перекази, а діаманти лише 0,1%. Ось вона ціна індустріалізації, прагнення наздогнати західні цивілізації шляхом тоталітарного варварства і знецінення людського життя. Видобутої у такий злочинний спосіб валюти вистачило для закупівлі обладнання Харківського тракторного заводу і Дніпрельстану. Щось перепало і москвичам від торгсинівського золота: у 1932 р. Москва використала на зубопротезування 15213 кг золота, а за січень 1933 р. – 3757 кг. Москвичі посміхалися золотим оскалом чихіось весільних каблучок і обрядових хрестів, хизуючись у московському універмазі № 1, яким керував ідейний батько торгсину Єфрем Курлянд.

Подвоєння тоннажу заготівлі побутового золота в апогей Голодомору – не метрична величина, а висока плата. У 1932–1933 рр. лише розпочали промисловий видобуток золота на Колими. У 1933 р. взяли 775 кг, у 1934 р., навіть попри спеціальну техніку і 25 тисяч в’язнів, “наполоскавали” 5,5 т, у 1935 р. 14,4 т, у 1936 р. 32,4 т благородного металу. Отже, побутове золото жертв Голодомору перевищувало промислово показники “Колімазолото” майже на 13 т. На могилах безіменних жертв мали б бути золоті зірки, враховуючи кількість вилученого у населення золота, а натомість глибокі впадини масових поховань і суцільні чгарники. Ідейні спадкоємці сталінізму і терору топчуть українську землю, руйнують міста і села, грабують будинки, а замість золота вивозять унітази, пральні машини. Вони не відмиють агресора від його злочинів...

Коли повернуться матері та діти

Минулого тижня ВУТ “Просвіта” імені Т. Г. Шевченка провело круглий стіл “Українські матері за межами України, проблеми та перспективи. Необхідні заходи для консолідації нації з нагоди Дня матері”, що відзначається другої неділі травня. У вступному слові голова “Просвіти” Павло Мовчан зазначив, що відзначення Дня матері поєднується з датою, яку Пантелеймон Куліш назвав Днем Воскресіння України – 22 травня, переповнення Тараса Шевченка на Чернечій Горі поблизу Канева.

– Не можна говорити про українську матір без імені Шевченка, як не можемо говорити про Україну без самого Шевченка... На жаль, цього року ми стали свідками приниження його імені, коли не були офіційно оголошені імена митців, які заслуговують Національної премії імені Шевченка, – сказав Павло Мовчан.

Повертаючись до головної теми круглого столу, він нагадав, що виїзд за кордон багатьох мільйонів українців, значну частину яких становлять матері з дітьми, навіть для потужніших етносів є великою втратою. Виникає запитання: коли війна скінчиться нашою перемогою і ми звільнимо всі наші землі – скільки їх повернеться?

– Хтось каже – 40 відсотків, інші вважають, що 60, але якщо навіть половина – це колосальна втрата, – вважає голова “Просвіти”. За його словами, особливо небезпечно, коли ворог силоміць вивозить українських дітей до Росії, аби зробити з них яничар.

Павло Мовчан повідомив, що ВУТ “Просвіта” разом з іншими громадськими організаціями 22 травня прийде до пам’ятника Шевченку в Києві, і закликав українців гідно шанувати свого Пророка. За словами Павла Михайловича, йому прикро було торік не побачити в Каневі представників центральної влади.

– Якщо і цього року забудуть про 22 травня, то виникає запитання: за що воюємо, що захищаємо, в ім’я чого терплять насильно вивезені на Росію діти, в ім’я чого відбувається це переселення українців за межі України, в ім’я чого ця наруга і шоденні вбивства? – сказав П. Мовчан.

Професор Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова Петро Чернега зосередився у виступі на необхідності відновлення статусу української жінки не тільки в нашому суспільстві, але і в країнах Єврозону, всього світу. За словами вченого, не очікуючи активності від влади, до цієї справи має долучитися не тільки “Просвіта”, а й інші громадські організації, зокрема присутні на цьому круглому столі.

Голова Української всесвітньої координаційної ради Михайло Ратушний, коротко повідомив про свою волонтерську діяльність щодо допомоги ЗСУ, уточнив, що, за деякими соціологічними оцінками, 80% наших співгромадян, які виїхали за кордон, не планують повертатися на батьківщину. За словами пана Ратушного, на наших очах утворилася нова діаспора з кількох мільйонів українців, і це виклик, який потребує реагування. Є потреба обговорити це та інші питання і провести Всесвітній форум українців ще цього року. “Сподіваюся, наші закордонні друзі не побоятися приїхати до Києва”, – сказав голова УВКР, а модератор зустрічі Павло Мовчан зазначив, що “Просвіта” та інші громадські організації зможуть долучитися до цієї справи попри те, що наразі не мають державного фінансування.

Як тут не згадати, що фундамент потужної західної підтримки, який надається Україні, закладався і нашою діаспорою, і на світових форумах українців у Києві теж. Хотілося б, щоб цей сигнал почула і влада.

Письменник і громадський діяч Сергій Грабар говорив з при-

воду добре знайомої йому теми захисту і збереження історичних пам’яток древнього Києва, закликав до консолідації зусиль громадських організацій у цій справі. Про свій внесок у відзначення Дня матері сказав так: “Мої сини на фронті, пішли добровольцями – отже, мама і батько їх правильно виховали”.

Доцент Хмельницького національного університету Віталій Михалевський говорив про те, як допомогти переселенцям зі Сходу та інших прифронтових територій оволодіти державною мовою. Наразі на Хмельниччині тимчасово проживають майже чверть мільйона переселенців, значна частина яких матері з дітьми. Багато з них продовжують спілкуватися російською, хоча і намагаються говорити по-українськи.

На тому, що під час війни ареал використання російської мови поширився на центральні й інші області країни, наголосив член Центрального правління ВУТ “Просвіта” Іван Заєць. За його словами, українське вимивається з України в усіх сферах життя. Але головне він сказав по темі круглого столу: “Шевченкове бачення суголосне нашим думкам: І буде син, і буде мати, і будуть люди на землі!” На думку народного депутата, давно треба було ухвалити програму розвитку материнства, а зараз необхідна державна програма про повернення біженців в Україну.

Він звернув увагу присутніх на долю українського села, яке назвав “моделлю шанобливого ставлення до матері”. На думку промовця, Закон про ринок землі, який з 1 січня 2024 року надає право юридичним особам скуповувати значні обсяги, матиме руйнівні наслідки для села.

Іван Заєць закликав також розвивати власну економіку, бо “ми не можемо жити на постійні подачки Заходу”.

Керівник і власник телекана-

лу “Малюк ТВ” Володимир Кметик зазначив, що заявлені для обговорення теми наразі не є першочерговими для влади, адже всі ресурси спрямовуються на потреби ЗСУ. Водночас промовець розкритикував міністерства гуманітарного напрямку, очільники яких, на його думку, “холодні до культурних потреб українського суспільства”. За його словами, люди, які йдуть до влади у вишванках під патріотичними гаслами, потім відракаються від культури. Він наголосив на необхідності збереження зв’язку з українцями, які вимушено перебувають за кордоном. “Там є школи, заклади культури, які очікують на підтримку української влади, а її від міністерств освіти та культури немає”, – зазначив пан Кметик.

Професор Київського університету імені Бориса Грінченка Микола Васцьків сказав, що зараз за межами країни перебуває значна кількість наших біженців, тільки в Єврозоюзі зареєстровано 3,9 мільйона громадян, які втекли від війни. На думку науковця, певна частина цих людей вже зараз повернулися б, якби фінансова допомога з боку українського уряду не поступалася західній. Тому владі є сенс поміркувати над тим, як підтримати грошима співвітчизників тут, в Україні.

Професор, член Центрального правління ВУТ “Просвіта” Юрій Гандзюк зупинився на проблемах, з якими стикаються переселенці за кордоном, і зазначив, що за рік діти середнього віку і старші вивчили мову, а відтак випускники шкіл здебільшого продовжать навчання в країні перебування і на батьківщину вже не повернуться. А от жінки, зокрема матері віком 30-40 років, на думку пана Гандзюка, здебільшого не адаптуються. Він також припускає, що після війни з таких країн, як, скажімо, Польща чи Словаччина, додому повернеться половина українців, а з

Німеччини чи Франції – переважна більшість.

Очільник Луганської обласної організації ВУТ “Просвіта” і науковець Володимир Семистяга нагадав, як ще в 2014 році просвітяни Луганщини робили все можливе, щоб урятувати дітей від ворожої окупації, вивозили їх на підконтрольні українській владі території. Зараз йдеться про долю матерів і дітей, які перебувають далеко від рідного дому, і тут дуже багато проблем. Про деякі з них було сказано, але є багато інших. Зокрема, сім’ї розпадаються, бо матері виходять за місцевих чоловіків. Наші дівчата підрастають, залишаються там і створюють свої сім’ї. Ще один чинник: немає до кого жінці повертатися, бо син чи чоловік загинув на війні...

“Ще одна думка в продовження теми – чи маємо кадри для роботи на територіях, які відвоюємо, і що планує влада? Зі свого педагогічного досвіду знаю, що в освіті завжди бракувало чоловіків і це проблема ще більше загостриться після нашої перемоги, але як все-таки бути?” – зазначив пан Семистяга. Він також повідомив, що наразі за Україну воюють голова луганської “Молоді Просвіти”, один з її активістів, а також син Володимира Семистяги, і їм дуже болить, що мовою ворога, який вбиває українців, розмовляють багато громадян. Що з цим робити?

Академік НАПН України Георгій Філіпчук зазначив, що українська влада і громадянське суспільство мають усвідомити, що ми не в стані демографічної кризи, а демографічної трагедії. За підрахунками науковця, Україна має менше 30 мільйонів населення, тобто за 30 років втрачено понад 20 мільйонів. Постає галетівське питання – бути чи не бути, як зберегти націю?

Георгій Філіпчук пропонує відновити державну програму “Закордонне українство”, в якій

повернення матерів з дітьми додому має бути важливим складником. Адже навіть офіційна статистика наших біженців вражає.

Так, за даними Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, з 24 лютого 2022 року з України виїхало 14,5 млн осіб, з них до країн ЄС – 11,7 млн, із яких 7,7 млн попросили про захист у країні перебування. Окрема тема про громадян України – біженців до РФ – ООН дає цифру 3 млн, але насправді їх більше, зазначив учений. Він вважає, що права українських біженців, особливо матерів і дітей, Верховна Рада має захистити законом.

Наступна пропозиція Георгія Філіпчука – відновити закриті раніше чи відкрити нові консульства у країнах проживання і масової міграції українців.

Міністерству освіти і науки та Міністерству культури та інформаційної політики – укласти прямі договори з кожною країною ЄС щодо задоволення культурних, освітніх та інформаційних потреб українців мовою нашої держави.

Необхідно створити глобальну веб-сторінку, яка об’єднала б українців усього світу – від Сіднея до Сіетла.

Програма відбудови України має включати не тільки дороги, а насамперед людину, створювати соціальні передумови для повернення біженців від війни додому.

Саме держава має подбати про створення умов для підвищення народжуваності, бо опинилася за цим показником на останніх місцях ще до російського вторгнення. За його словами, щоб наша нація не виродилася, українці мають народжувати в середньому дві дитини, а не одну, як зараз.

На думку Георгія Філіпчука, в націєтворчий процес необхідно включити Інститут українознавства імені Івана Крип’якевича НАН України. Ця академічна установа має змінити свою роботу в нових умовах.

Історик, голова Коломийського міськрайонного товариства “Просвіта” Василь Глаголюк розповів, що в його рідному Прикарпатті здавна відзначають День матері, і ця традиція продовжується. Він також висловив сподівання, що думки і пропозиції учасників круглого столу знайдуть своє відображення на шпальтах просвітянської газети, і закликав активніше передплачувати “Слово Просвіти” на друге півріччя.

Просвітянка Ольга Ковпак поділилася досвідом роботи з переселенцями зі Сходу: в бібліотеці влаштували кінозал, ігрову кімнату, співаємо пісень... До міжнародного Дня захисту дітей 1 червня готується лялькова вистава. Пані Ольга підтримала пропозиції попередніх промовців щодо підвищення статусу української матері в суспільстві.

Підбиваючи підсумки круглого столу, Павло Мовчан висловив надію, що до пропозицій просвітян влада дослухається.

Матеріал підготував Ігор ЗОЦ
Повністю зустріч можна переглянути на YouTube за посиланням “Круглий стіл ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка до Дня матері”
Фото з відкритих джерел

“Дивіться, ви он які великі, а Україна яка маленька, і ви на нас напали. Що вам від нас треба, сволото?!”

Оповідь перша.

Стефанія і родина Бухало

Мама — Ольга, фахівчиня з обліку та аудиту, працювала бухгалтеркою.

Тато — Андрій, працював у міській газовій службі. З дитинства займався футболом, грав за міські команди. Тренував дітей у проєкті “Давай грати!” від “Шахтар Соціал”.

Діти: Стефанія, 2014 р. н., Дмитрик, 2016 р. н.

Так-так, цю дівчинку звали Стефанія.

Назвали її так гарно і, як для Маріуполя, незвично за вісім років до перемоги хлопців із Kalush Orchestra на Євробаченні.

У Стефанії великі уважні очі. Вона говорить українською, старанно добираючи слова.

— Я народилася, коли вже була війна. А коли мені був місяць, ми поїхали з Маріуполя до Ялти, там жили мамині батьки. У тітоньки там пансіонат. Всі одразу думають, що Ялта — це тільки в Криму. А наша Ялта недалеко, дуже гарне місце.

Коли наші не дали захопити Маріуполь, ми повернулися. Родичі, друзі жили в одному з нами будинку. І ми всі були як одна величезна сім'я.

У чотири роки я почала співати в хорі, потім записалася на естрадні танці. Ще б і на малювання ходила, та часу бракувало.

У суботу ми раненько вставали, швиденько вдягались, і тато відвозив мене машиною на танці. Будинок творчості у нас був дуже гарний, сцена велика. У сніні серед танцювальних колективів міста ми посіли перше місце. А в лютому...

Щойно росіяни почали бомбити місто, ми одразу виїхали — тато з мамою, я з чотирирічним Дмитриком, дідусь, бабуся, хрещена з родиною. Спочатку в Більмак — це містечко таке, потім у Запоріжжя, а тоді — до Львова.

У потязі було дуже тісно, люди сиділи на своїх речах або стояли в коридорі, в тамбурі, скрізь. Нас було так багато в купе, що лягти не було як, і ми майже весь час сиділи. Ще було спекотно. Вночі люди спали на своїх валізах. А я спати не могла, мені було сумно і страшно. Я аж заплакала, і тоді тато забрав мене в коридор і взяв на руки. Ближче до ранку мама дала мені чаю. Вона була дуже бліда. Дмитрик спав у неї на руках. Потім я познайомилася з дівчинкою, теж із Маріуполя, вона їхала до Польщі. Ми з нею малювали. Тільки малюнки виходили невеселі...

Коли приїхали до Львова, ми з дідусем загубилися на вокзалі, але згодом знайшлися.

Потім ми приїхали до села. Нас прихистили добрі люди, в селі був клуб, і ми там перед Великоднем плели віночки, робили букети, продавали, а гроші переказували на ЗСУ.

Із сусідською дівчинкою Яною ми ходили до крамниці по цукерки й печиво, влаштовували чаювання. Яна гарно малює. Коли ми відїжджали до Києва, вона подарувала мені свій альбом, а його бережу.

А татові батьки залишилися у Маріуполі. Їм там нічого було їсти, бо все відібрали росіяни, а те, що ми лишили, швидко закінчилося. У грудні дідусь помер. Тато сильно плакав, бо не міг поїхати попрощатися. А мама сказала, що повернеться лише тоді, коли Маріуполь знову буде наш...

У Києві ми винайняли квар-

Люди з Міста Марії

17 грудня 2022 року в Києві періщив холодний дощ. Автобус міжміського сполучення поволі сунув темними вулицями. Пасажири зрідка перемовлялися, навіть діти принишкли. Блекаут, що тривав понад 35 годин, втомив і змусив поринути в себе.

Попереду лежала далека дорога. Україною, Румунією, Болгарією... до Варни. Місто мовчки дивилося вслід подорожнім, блимаючи з вікон самотніми вогниками свічок.

Благодійники — американське подружжя Дел Лой та Джулія Хансена — замислили власним коштом вивезти з воєнної української зими й оселити на якийсь час у тепліших краях кілька родин (жінок і дітей), переважно з Маріуполя. Спільно з Інститутом Левітта і громадською організацією “Я Маріуполь” узялися втілювати задум.

І от упродовж чотирьох місяців ці жінки з дітьми жили у світі без війни. У цьому світі вони могли як зазвичай довго дивитись на Море. Тоді їхні очі робилися лагідними, а усмішки — безборонними. Бо Море було серцем їхнього міста. Міста Марії...

Своїми оповідями я не стану створювати картин жаху. Та й картини ці вже є — поза нашим бажанням і всупереч йому. Жах можна припинити лише в один-єдиний спосіб — перемігши ворога.

У цих оповідях будуть невидимі світові сльози, осіле в серці горе і негучний подвиг порятунку родини. А ще — дивовижний оптимізм, взаємні підтримка й допомога. Тут житимуть люди, які після Перемоги відбудують, відновлять, відродять свої теплі родинні гнізда. І туди хтось повернеться, а хтось — уже ні. Вони почнуть з чистого аркуша писати історію своїх малих бізнесів, родинних свят і відпочинків. Зрештою, історію своєї країни — найкращої у світі...

Олена БОНДАРЕНКО

Стефанія, Новий рік-2022

тиру. Я ходжу до школи. Мама купила мені бісер, я навчуся робити прикраси й продаватиму їх — за маленькі гроші, хто скільки дасть. Просто дарувати не зможу, бо гроші потрібні для ЗСУ.

А знаєте, я вмю грати у футбол! Мій тато грає добре, у Маріуполі він грав за місто, а потім діток тренував...

Моя мрія — щоб ми перемогли і закінчилася війна.

Дуже хочу додому. Але до Маріуполя, який він зараз, не хочу. Там вороги. Та й друзі розїхалися, хто куди. В багатьох усе згоріло, як у моєї хрещеної, вже немає куди повертатися...

От якби ми всі зібралися в Києві й оселилися на одній вулиці, наче й не розлучалися! Такий маленький Маріуполь вийшов би, тільки без моря...

Київ мені дуже подобається. Я люблю Золоті ворота. Ще люблю дивитися на Дніпро. Хоча тоді я ще дужче сумую за морем. Я ж шоліта жила у дідуся з бабусею, в нашій Ялті. Дідусь мене плавати

навчив. От виросту, стану відомою танцівницею, куплю собі будинок біля самісінького моря і всіх, у кого немає де жити, запрошуватиму в гості.

А, ще не сказала. Найкращий спогад — новорічні свята. Тато привозив щось смачненьке, мама готувала, ми з Дмитриком прибирали, потім усі разом прикрашали ялинку — вели-и-ку таку! Сідали за стіл, втітали одне одного, обіймалися. Згодом вибігали у двір, ліпили сніговика, світили бенгальські вогні... Я була така щаслива! Я й зараз щаслива, що мої рідні живі...

Оля Бухало:

— Третнього серпня 2014-го була велика стрілянина. Але наші місто захистили, не здали. І ми жили далі — як пташки, не замислюючись, що війна зовсім поруч, і не ймучи віри, що вона може підійти під наші вікна.

Того самого 24 лютого, о 9-й ранку, під канонаду ми виїхали з міста. Були страшні черги з автівок. Один із блокпостів палав.

Тиждень були в Більмаку Запорізької області, у друзів сестриноного чоловіка. Потім не стало світла і опалення. Вирішили їхати далі. На заправках робилося щось неймовірне...

Згуртувалися десь біля 50 машин, їхали полями — в Горіховому вже кипіли люті бої. У селах питали дорогу. Якийсь чоловік став нас клясти, побачивши, що донецькі номери: “Це через вас усе, вертайтесь до своїх господарів!”

Обїхали Горіхове, там усе ревло і гуло. Щойно зіткнули

Родина Бухало. Маріуполь. Щастя

полегшено, як назустріч — два танки, здалеку не видно, чий. Вже коли проїхали, бачимо — наші. Хрестили їх навздогін...

У Більмаку спочатку оселилися в гуртожитку, але там, окрім чайника, нічого не було, з малими дітками важко. Знайшли нам квартиру на першому поверсі. Господар, Олександр Анатолійович, спочатку загадав 200 гривень, а потім передзвонив: “Живіть так, нічого не треба”.

3 березня дісталися вокзалу в Запоріжжі. Дорогою забігли до крамниць — полиці були порожні.

На вокзалі Андрій, чоловік, залишив автівку, і ми вирушили потягом на Львів. Їхати треба було до села Куликів — однокурсник старшого племінника запропонував порожній будинок родичів.

У купе їхало шестеро дорослих і дітей понад десяток. Багато дорослих їхало на зчепленні, в холодному тамбурі. Скрізь люди, валізи, торби, клунки — не було вільної шпарини. До туалету дістатися — справжня мука. Але ніхто не сварився, не ремствував, усі намагалися одне одному допомогти. І діти майже не плакали...

4 березня, добре пообіді, прибули до Львова. Висіли з потяга. На перонах і довкола вокзалу —

людське море, здалеку не бачила. Нас мали чекати на майданчику знайомі з двома машинами, щоб завезти до Куликова. Щойно висіли, як Стефанія з дідусем почала плакати не в той бік і одразу загубилися. Телефони розряджені. У дідуся хворе серце. Я запанікувала. Бігаємо, питаємо, аж львів'яни, дяка їм, вивели нас, куди треба. Всі були привітні до нас, обіймали, тицали дітям хто яблучко, хто печивко...

Будинок у Куликові був великий, там ніхто не жив. Нас прибуло 12 душ, поки протопили, дуже мерзли. Гроші платили чималі, але не нарікаємо — попит був величезний...

Дітям у Куликові дуже сподобалося. Взгадали до нас тут ставилися добре.

У травні ми приїхали до Києва. Малі встигли взяти участь у благодійному концерті “Мрія незламна” — до Дня дитини. Дмитрикові шість років, а він вже такий брейк-дансер!

Дмитрик дуже відданий. У Маріуполі у нього був друг — песик Боня, м'яка іграшка. Коли поспіхом виїжджали з міста, брали найнеобхідніше. Боню не взяли — завеликий. Вже у Куликові зауважили, що син сумує, часом плаче. Виявилось, що тужить за

Бонею. Намагалися розрадити: “Боня в Маріуполі дуже потрібен, він стереже нашу оселю”. Але Дмитрик не вгавав: “Він маленький, йому там страшно, самотньо!” Скільки щастя було, коли родичам вдалося передати Боню його власникові!..

Ще Дмитрик — великий патріот. Маємо його дуже доросле відеозвернення до окупантів, де він тримає мапу і проказує: “Дивіться, ви он які великі, а Україна яка маленька, і ви на нас напали. Що вам від нас треба, сволото?!”

Свекор зі свекрухою залишилися в Маріуполі. Не змогли покинути те, що наживалося цілий рік. 14 грудня свекор помер. А мої батьки виїхали разом із нами. Сказали, що не повернуться, поки не буде там України. І я так кажу...

Дмитрик із Бонею: знову разом

Сергій ЛАЩЕНКО

Героїчна смерть “Гуцула” на київському Поліссі міцно пов’язує два регіони
Прикарпаття Руслана Гончарука земляки оцінили по-справжньому ще в грудні 2013 року. Тоді майданівці прозвали його “Лаборантом”, оскільки під час Революції Гідності він фахово виготовляв “коктейлі Молотова”. Проте в ЗСУ Руслан мав позитивний “Гуцул”. Його рідне село Велика Кам’янка – скоріше Покуття, аніж Гуцульщина, але на Київщині (загинув Руслан 25 березня 2022 року в Кухарях Іванківського району) в таких деталях етнографії люди не дуже розбираються. Вони просто шанують його як вихідця із Західної України і вшановують гідно. Є обеліск, обговорюється перейменування вул. Заводської на вул. Руслана Гончарука. А це надзвичайно важливо для започаткування добрих відносин між регіонами. Більш активною стороною є поки що Коломия. Та й зрозуміло чому – звідти їздять на Полісся волонтери.

Пригадую, як один із добрих приятелів коломияннина Геннадія Романюка сказав, що ця людина заслуговує на пам’ятник ще за життя. Бо його жертвона громадська робота може бути зразком для пересічного українця. Подібне говорили і про світлої пам’яті Петра Книшука – лідера Матейвешкої територіальної громади, що поряд з Коломиєю. А мешканцю Коломиї, сотенному УПА Мирославу Симчичу земляки не лише збиралися, а й поставили прижиттєвий пам’ятник у 2008 році. Як відомо, помер пан Мирослав значно пізніше, проживши цілих 100 років! Так що стосовно прижиттєвих пам’ятників – це не міф, бо є конкретні прецеденти.

Уявляєте, наскільки особливим є цей регіон? Україна багато втратить, якщо не буде системно займатися “експортом” коломийського духу на решту території країни. Я не хочу сказати, що в інших регіонах менше героїв. Просто на землі Покуття склалася непогана кон’юнктура. На політичний мікроклімат позитивно вплинула слабка зросійщеність регіону, чимала кількість учасників визвольних змагань, а пізніше – їхніх нащадків. А ще – міцні традиції Руху та інших патріотичних структур (тут вони почали формуватися ще з 1989 року), вихід місцевих газет. На факторі преси завжди акцентую, бо це не дрібниця. Скажімо, на Рахівщині, куди я поїхав збирати матеріал відразу після Коломиї, місцеві активісти з сумом розповіли, що свою газету їм врятувати не вдалося. Хоча патріоти намагалися масово передплачувати “районку”, але... Збіг факторів виявився сильнішим за людей. Це сумно, з одного боку, а з іншого – служить додатковим аргументом на користь тези про важливу роль географії під час війни. Тут або сусіди допоможуть, або інші фактори будуть задіяні. Без креативу ніяк! До речі, якщо коломиїяни планують запросити до себе поліщуків з Кухарів (хай для початку найбільш патріотичних і діяльних), то це дуже добре. Колись контактуватимуть і онуки героїв.

“Чорноморські новини” завжди допоможуть патріотам

Якщо говорити про стан української преси, то він суттєво погіршився з початком війни. І коли щось десь і збереглося, то лише завдяки максимальній мобілізації патріотів-одномумців. Тижневик “Слово Просвіти” згадував про Валентина Шермірзаєва – хороброго луганського воїна з позивним “Бандера”, який загинув у квітні минулого року на Миколаївщині. До речі, він колись мріяв побачити захід України. Встиг побувати у Львові та на Закарпатті. Збереглося фото Валентина, зроблене на озері Синевир! Воно може стати велми символічним, якщо вдасться налагодити зв’язки між патріотичною молоддю Закарпаття та Луганщини. А якщо цьому допоможуть кияни, львів’яни чи одесити, то це лише на користь справі.

Колись на одеському пляжі я почув закарпатську говірку, познайомився з відпочивальниками і для підкріплення знайомства прочитав по пам’яті деякі вірші на закарпатському діалекті. Мешканцям Іршавщини сподобався сам факт уваги галичанина до їхнього регіону. Ми стали друзями, і одеська газета “Чорноморські новини” про це написала. Одеські пляжі – та кож місце знайомств! Отже, ситуативно ми

Війна і... карта добрих справ

Наші доблесні ЗСУ завжди мусили враховувати географічний фактор. А чи враховують його люди тилу? З цього приводу маю деякі міркування. Оскільки надмірно завантажувати воюючу частину суспільства було б несправедливо і нераціонально, деяку роботу зі зміцнення обороноздатності нації варто довірити громадським структурам. І ось тут географічний фактор доведеться враховувати. Повірте: це додасть ефективності! Адже нерідко буває так, що юнак із Прикарпаття загинув на Чернігівщині, волиннин – на Донбасі, а одесит – на Харківщині. З погляду військового ця обставина мало впливає на загальний хід війни. Проте в тилу врахування географічного фактору дозволить ефективніше розвивати горизонтальні зв’язки, об’єднувати суспільство.

й так інколи допомагаємо одне одному. Але важливо, щоб це було не “ситуативно”, а щоб запрацювала система. Географічний співпраці – зелену вулицю! Нам є чим поділитися. Часом добрі справи стають помітними лише порівняно з іншими регіонами.

Скажімо, село Велика Кам’янка, що на Коломийщині, могло б стати всеукраїнською “столицею добрих справ”, позитивним прикладом для держави. Невже лише я помітив гарну тенденцію? А треба, щоб уся Україна знала про те, як сільська громада допомагає родинам загиблих героїв. Вдові Героя Небесної сотні Ігоря Ткачука, яка після смерті чоловіка залишилася одна з трьома дітьми, односельці за дев’ять місяців зробили великий гарний будинок! Це було в 2014 році. А наприкінці 2022 року такий же гарний будинок звели для вдови і п’ятьох дітей Руслана Гончарука! Це унікальне для України явище, і треба зробити так, щоб подібні діяння земляків стали нормою для інших регіонів.

Про це можна розповідати і на Закарпатті, і на Київщині, і в Причорномор’ї. Не знаю, як на Одещині ставляться до родин загиблих. Може, й не так, як у Великій Кам’яні. Зате я встиг побувати в селищі Доброслав і був вражений тим, наскільки швидко і творчо місцеві патріоти побудували низку хороших, патріотичних пам’ятників. Досить добре, як для зросійщеного Півдня. Агов, патріоти, мерщій на вивчення досвіду! Він незабаром знадобиться на визволенні від ворога територіях. Добрі справи одного регіону можуть впливати на решту території України. До речі, коли коломиїянин Петро Книшук був ще живий, я обговорював з ним можливість поїздки місцевих школярів на Одещину. І в сам обласний центр, і в дельту Дунаю, і в симпатичний Доброслав. Тоді пан Петро сказав: “Можете планувати, кошти знайдуться!” Якби не передчасна смерть подвижника, то вже і з’їздили б...

Як розширювати коло одномумців?

Це не так вже й складно. Головне – зрозуміти просте правило: приятелів відразу побільшає, коли навчимося віддячувати за кожну добру справу. Скажімо, так, як це роблять мешканці Великої Кам’янки. А якщо будемо віддячувати в масштабах всієї України, то й результат буде від-

повідним.

Скажімо, кілька років тому мешканець Мукачеве Роман Жук розпочав потужний екологічний рух під назвою “Chysto.De”. Закарпатці креативно і з молодіжним запалом почали прибирати береги Карпатського моря. Енергетика добрих справ завжди позитивно діє на регіон. Але ж може діяти і на всю Україну? Хіба для Чорного моря ця тема менш актуальна? На жаль, минулого року Роман Жук загинув на південно-східному напрямку. Ця обставина підштовхнула мене до думки: а що, коли організувати всеукраїнський екологічний рух імені Романа Жука? Хай би в цій справі закарпатці були лідерами. Бо ми згадаємо цей край лише у зв’язку із сепаратизмом, а чи не було б ефективніше говорити про позитив? Якщо свого часу Закарпаття взяло в емоційний полон мужнього козака з Луганщини Валентина Шермірзаєва, то візьме й інших! Часом саме географічна прив’язка може неабияк попрацювати на ефективність.

Інший приклад. Загиблий минулого року під Бахмутом Олексій Вещевайлов народився в Гомелі і був одружений з білорускою. Проте ніколи не забував, що за національністю він ерзя. Ерзяни і мокшани – це два корінні народи Мордовії. Олексій розумів, що таке втрата незалежності і що таке імперські амбіції Москви. Тому ще з 2014 року два роки воював за Україну у складі бригади “Чорних запорожців”. Потім відсидів за це два роки в білоруській тюрмі. А з 2022 року знову боровся з окупантами у складі білоруського полку “Погоня”. Загинув у гарячій точці – під Бахмутом – у вересні минулого року. До речі, мав позивний “Ледяй”, що в перекладі з ерзянської означає “Жнець”. Символічне ім’я, правда? Але пожинати добрі справи, започатковані Олексієм, доведеться вже іншим ерзянам, білорусам та українцям. До речі, поховали “Ледяй” не в Гомелі і не в його рідній Ерзянь Мастор (Країні Ерзян), а в Тальному Черкаській області. Це зробили згідно з його заповітом, оскільки там уже був похований його бойовий побратим-українець.

Важливо, щоб мешканці Тального вшанували “Ледяй”, пам’ятаючи його національність та причетність до білоруського збройного формування. Пам’ятний знак українською, ерзянською та білорусь-

кою мовами відразу привертав би увагу і багато чого сказав би неупередженим дослідникам визвольних змагань. У перспективі це може бути особливе, символічне місце для тих, хто присвятив своє життя боротьбі з кривавою Російською імперією. Все залежатиме від того, якою мірою українці усвідомлять роль “патріотичної географії” війни.

Народний “Моссад” вивчатиме географію злочинів

Говорячи про загиблого луганчанина Валентина Шермірзаєва, варто згадати такий факт. Ще в 2014 році проросійські односельці з Можняківки повибивали йому вікна за проукраїнську позицію. Цікаво, чи не змінили вони тепер своєї думки? Чи й далі вірою і правдою служать Москві? Про це ми запитаємо їх після війни. Бо сам Валентин уже не зможе, він загинув за Миколаївщину, та й старенька його мати вимушена була покинути регіон... Тож було б непогано, якби і сепаратисти покинули село, не чекаючи визволення Луганщини воїнами ЗСУ. А якщо залишаться? Чомусь пригадалася ідея всенародного українського “Моссаду”. Ні, нехай виявленням і ліквідацією воєнних злочинців займаються фахівці з відповідних структур. Сподіваюся, що наші вмотивовані герої впораються із завданням. Але професіоналів могла б суттєво підтримати всеукраїнська мережа одномумців. Йдеться не стільки про покарання, скільки про інформування суспільства. Часом не так важливе покарання, скільки зміна настроїв у тому чи іншому населеному пункті.

Можна зробити так: приїздить у село група патріотично налаштованих громадян – респектабельних і неагресивних. Бажано, щоб там були й жінки, і чоловіки – це неабияк заспокоює, дозволяє провести конструктивну розмову. Приходять відвізники до лідера сільської громади і питають: що вам відомо про позицію того-то й того? З Інтернету відомо, що він у минулому робив те-то й те-то... Яких би поглядів не дотримувалася голова територіальної громади, а буде вимушений триматися українського берега. А коли виявиться патріотом, то це взагалі буде чудово! Подібних географічних точок, де потрібне втручання громадськості, у нас чимало.

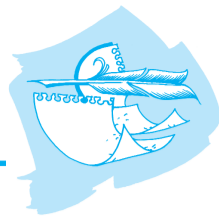
Скажімо, в 2017 році в селі Розквіт, що на Одещині, сепаратисти спалили автівку проукраїнській родині Сапункових. Лариса Сапункова завжди вимагала чіткого виконання закону про мову, що не всім подобалося. До речі, під час гасіння палаючої автівки ідеї “путіноїди” ще й воду відключили. Уявляєте, яке там сепарське кубельце? Вартість автівки так і не компенсували, а грошей на нову вже не було... Наскільки мені відомо, з початком Великої війни Лариса Сапункова вимушена була виїхати за кордон. То що, тепер там сепарам роздолля? Чи хтось контролювати настрої в населеному пункті?

Можна пригадати батька й сина Голубенків з Покровського району, що на Донбасі. Їх по-звірячому побили місцеві сепаратисти у 2017 році. Старший Голубенко – у минулому зразковий працівник МНС – після побиття отримав інвалідність, а його син Михайло одужав, відслужив у морській піхоті, став своєрідним символом перемоги добра над злом... На жаль, хлопець пропав безвісти у квітні 2022 року, захищаючи Авдіївку. Цікаво, що тоді один із нападників навіть пробував влаштуватися на роботу в поліцію! Уявляєте рівень нахабства? Якби не газетні публікації, то може й влаштувався б.

Хіба таких не варто розшукувати після перемоги? А щоб процес ішов належним чином, треба виховувати в українських громадянах почуття причетності до кожного регіону України! Тоді подібних груп захисників справедливості можна створити багато. Думаю, вони й так стихійно утворюватимуться, якщо ЗМІ творитимуть відповідний клімат. Географія поразок повинна перетворитися на географію перемог. Важливо, щоб ми пам’ятали: непокаране зло може знову проростати. Зате відновлена справедливість гарантує соціальний оптимізм, опосередковано сприяє зростанню добробуту і покращує життя.

Луганський козак “Бандера” (Валентин Шермірзаєв) на закарпатському озері Синевир, 2021 р.

Любов ГОЛОТА

Паперовий янгол

У стоптаних сандалях, у ветхому хітоні
мій паперовий янголе, забутий на балконі!
Твій зношений вінок вже не вінець, а клоччя,
а все ж бетонну кліть за ниточку волочиш...
На пальчиках тонких є шрами і мозолі,
і сяють круж чола дрібні кристали солі.
Ти – вічність, а я – мить, оце й уся різниця,
Бо вітер, а не піт нам умиває лица.
Ти вранці просурмиш – я плачу проти ночі.
Ці сльози кризь бетон і серце, й камінь точать.
Легка моя душа – кружля, як паперина
ще й наново слова лепече, як дитина!
А янгольська сурма співа Господне слово –
аж зводяться крилята, тріпочуть паперово!
Розгорнемо сувій з скупих обрізків неба –
записано на них про мене і про тебе.
Пощо нам цей бетон й неону мертві пасма,
Як лопотять крильми небесна сила й власна?!

Сьогодні так: не чую літ,
лиш горлицю в гаю
і шелесткий її політ
у літа на краю:
вронила пірце із крила
на поруділі глиці,
манила довго й завела
за небокрай зиниці –
а там небесні порохи,
перга з самого раю,
хмарини білі, як грихи,
яких вже не згадаю...
Чий погляд, старший за грозу
сповняє свої треби?!
І обійма мою сльозу
ота сльоза, що з неба...

Допито вино з новорічної пляшки.
Засохли троянди на мертвім роялі.
Колядки про смерть. І дурні придибашки
Вмовляють зібратись і рухатись далі.
Хто – в рів, хто – в піке на сліпім повороті.
І вже не розгледити ні друга, ні брата.
Сміються увічній наївній голоті:
Ось – бідна кутя. Може, буде й багата.
– Ідїть на кутю! – не озвалося жодної пташки.
І повня стьмяніла не світить на дальню дорогу.
Лиш постріл, що влучить в зорю-бідолашку.
І ноги спіткнуться і вищерблять тріску з порогу.
Повернешся в дїм і боїшся дитину обняти.
І очі відводиш. Й всміхаєшся, наче причинна:
– Збулася? Всього! Фотографія мами і тата.
І карта ландшафтна із написом: Це – Україна!

Господи! За ці юначі сльози,
за обличчя, що пливе в крові –
у раю Твоїм хай стогнуть грози,
блискавки хай зрїють в голові!
А коли вогонь очей Твоїх верховних
спалить навіть тіні ворогів,
вклякну і молитимусь безмовно:

Любов дорослих людей

Ти зумів, мій Боже, Ти посмів –
взяв у пригірш цю сльозу й кровину,
матір звів на ноги з-під хреста...
Чи вернув молитву в Україну?
Чи з могил козацький меч дістав?..
Я готова стати на покаянну,
хоч нема смирення на біду:
– Хай Твоя відомста буде люта.
Ворога на смертнім поводі
заведи за обрій дня і ночі
і навіки погляд відведи:
хай цією кров’ю вмие очі.
Хай нап’ється із цієї сльози!

Забути звістку злу і хворості забути,
Ще – вихлюпнуть сльозу, як з кришталів отруту,
Ще – стерти смертний знак з руки, з очей, із літер –
Життя, течи навспак, летюче, наче вітер!
О брате Суховій, даруй палючий подих
На вимін степовий – зносився тілесний одяг:
На срібну сон-траву, зелене молодило,

На згорток кураю міняю своє тіло!
Напнеться вражий лук і проростуть ножі –
Діаріуш розлук залишу на межі:
Я тут, я є, я ще... Хоча й Посвистач свище:
Дрібнесеньким дощем і вихором-вихрищем
Що вдосвіта мине, що стихне проти ночі, –
Ти перейми мене, Всеможний і урочий!
...Я тут, серед трави, сховалась на толоці –
Невидима сльоза у невидючій оці.

Удвох зі свічкою згадаєм що любили,
від чого гасли і кому світили
я – серце, а вона – хиткий вогонь,
рожевий квіт у човниках долонь.
Удвох зі свічкою заглянемо в дзеркала –
підсвітить очі племінець зухвало
і тіні розкладе, і чорноту...
Себе впізнаю, та уже не ту:
Я не про молодість – вона завжди банальна.
І не про вроду – врода проминальна.
Шемрава темрява шовками розточила
всі кольори – лишилось чорне й біле...
Удвох зі свічкою. І гнотик тихне-тахне,
І ніч печальна воском мені пахне,
І на стіні витончується тїнь
І западає в межову світлінь.

Матір Божа, чи лежить дитя
запорізьке в Тебе на колінах?
Чи сльозу, чи кров, чи забуття
Син вдихне в благословенну глину
плоті, що не відала грїха,
в плач, що світу звістував надїю?!
Господи, душа моя суха...
Я молитись, Господи, не смію:
не прощай, бо не прощаю я
ворогу, який підліший Змія...
Хто ж тепер спасе і відведе,
Хто, святий і кріпкий,
і всесильний?..
Ти повсюди, Господи, й ніде.
Це твій син, нехрещений і вільний.
Ця молочна крихітна душа
вибирає до глибин дорогу –
і карає, й плаче, і втіша
І освятить нашу Перемогу

Зберу в саду святковий почастинок.
І мед, і сіль поставлю на столі.
О Господи, не умножай рахунок
Героїв, що припали до землі.
У них не лица, Господи, а лики.
Їх дух – високий і правдивий глас.
Українські хлопці – Богочоловіки.
А Перемога – український Спас.

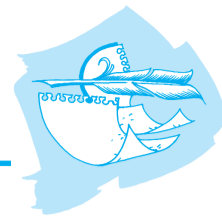
Замовляння
Перебираю пучками й очима
кличчя часу.
Торкаюсь облич –
стали світлими темні,
стали святими світлі...
Ми серед них – клич!

Пам’ять друкує картинки:
книгарні, кав’ярні, кінцеві зупинки
стріч-перехресть.
Доріжки слуху
не розмагнічені: життя-жерсть:
ненависники стали рідними,
заздрісники – ніжними,
злісні – тихо цвітуть...
Крутиться веретено –
ниткою міряю путь.
Хлоп’я з конопельок зіткане
пише чорним чорнилом.
Очі кольору річки беруться смагою болю.
Терпи!
То Парка в’яже вузли на обніжках долі.
То Параскева П’ятниця бажає сили й снаги.
Сирова нитка Слова тебе підперезує,
Води полощуть, вітри зчищають...
Світлі й святі з любов’ю
дивляться із небес:
Словом тебе замовляю.
Словом ти підперезаний.
Слово тобі говорить,
аби ти з недуги воскрес!
...Ти зведешся на ноги.
Пальці злегка тремтітимуть.
Ось – чистий зошит і ручка
зі срібним пером.
Ти нікому нічого не винен-
хіба що собі і Слову...
А я заварюю каву,
Друже мій золотий.

...Не я б’ю – січуть моє серце різками,
щоб не вмирало, щоб проросла
у нїм вербова гілка
і стала сопілкою для онуків –
вони ще маленькі,
та їхні рученята
солонко обіймають мене,
їхні голоси проникають
в кожне слово – гратимуть!
Радісні очі триматимуть
моє серце в повітрі –
щоб ті, хто любить мене,
дихали вільно і весело,
не втомлювалися радїти
малиновим пташкам,
що з’являються в кроні високої верби
і в’ють гнізда цілий тиждень –
Заспівують на світанку наступної неділі
голосно і ніжно, як діти...

Здрастуй, доме!
Ось і я, край столу,
не хилилось на руки, не молюсь
і себе, вчорашню, не згадаю,
й тим, що буде завтра – не журюсь.
У вікні відбиток – то Селена
зеленаве світло посила
і на стїнах пише невтолено
дівчинки моєї імена.
Я їх бачу. Та нічна сирена
розгойда забуті письмена –
Прочита їх моречку Червлєне
й на пісках збудована стїна
стане люстром світла, міста, дому,
у якому з’явиться на мить
жінка, що край столу і престолу,
край любові і життя сидить...

Інні Білоус присвячую
У прадїда був горОдище,
криниця, ставок і степ.
Дїдова груша родить ще,
в ярку глибокім росте.
Хочеться на дідищу,
Аж серце моє натще –
Прадїдове городИще
Вїтром війне в лице.
Ось і сподобив, Господи,
Помилував і простив –
На Провідну неділю
Рід цілує хрести.
Христосується рід із родом –

Побуду на тризні і я
й додому піду городом –
Стежкою, що сія
свіжим рядком і піснею, вищою від ідей:
Люди садять городи,
Люди люблять
Людей.

Дівчата у вінках і хліб на рушнику –
секретарям ЦК,
прем'єр-міністрам,
президентам –
Ти подавала хліб і душу, Україно!
Хтось осміхався, хтось тулив до вуст,
надкушував (одна мотрона
кинула на землю),
а хтось – братався,
присягався хлібом нашим, неначе на крові...
Ті короваї, паляниці ті,
несла обслуга і лишала
десь – десь тут, н а У к р а ї н і,
а рушника з собою забирали –
як сувеніра про аборигенів,
у вишитті майстерних, в гопаках,
(дешеві в них олія, цукор і пшениця,
довірливі на диво і потульні ці маргінали –
хліб на рушниках!)
...Цей світ не вимовляє: “паляниця”,
не зна присяги,
нема між ними сестер чи братів –
це плем'я бісівське,
клоніване зі збочень
пуйла старого і його помету,
на Україну впало, наче сарана,
і пожирає землю, а людей – катує.
Твої сини, незламна Україно,
незламні воїни небесної краси,
гарують на війні,
і засівають землю й небо сучвіттями,
які лише на рушниках старих ще збереглися
та проростають в генах цих синів...
Ніколи знову і ніколи більше –
Ти не нестимеш хліб на рушникові
чужим і зайдам, чуєш, Україно?!
Хліб – породіллям, хліб – на домовину
тому, хто в гідності і совісті прожив,
а коровай солодкий, наче мед –
осінньому весіллю молодят.
Рушник крилатий і високу паляницю
від тебе, – чуєш, Мати, –
побожно прийме воїн, лицар, син
в день Перемоги!
Україно, чуєш?!!

Згвалтовані, катовані, убиті,
дощем нічним оплакані і вміті
як ті снопи лежать біля воріт,
де їм навіки почорнів цей світ,
катований, гвалтований, убитий,
дощем оплаканий – колись був білим світом...
Цей дощ весняний мертвих не боїться –
торка їх руки і цілує лица
і в кожній краплі – в цій небесній нетлі –
їх мертві очі й губи їхні теплі
стікають в землю чорну, як досада,
і в сонну грядку, і в розломи саду,
який зів'яв, не цвівши, й почорнів –
Забуло птаство свій небесний спів.
Розорені вогнем двори й господа
і крик – німий,
й розстріляний господар,
і чорне сонце – обгорілий м'яч
лучить у серце, в небеса і води...
І діти – янголи, і їх вінки – із глуду,
а матері – лиш тіні на землі
чи наГад Господу про кров мого народу –
ще не-ві-дом-ще-ну.
Ось згарки дому: навіть сіль-зола.
Душа обвуглена до Бога понесла
хліб поминальний – на сльозі калач.
– Ти плачеш, Господи? Я не втішаю – плач.
...Усохли наші сльози і молитви,
бо ми не дим на цьому полі битви –
мала утіха, що за муки – рай.
Дай сили, Господи!
Із нами разом – ворогів карай!

Вірші старіють і світ постарів –
вже на похил засвітило зорі

з інших галактик і з інших світів –
дихав і жив, і писав, як умів...
Ветхі слова і зотлілий папір,
стерто на пучках словесний узір,
а замашні, повносили, бідові
вирок диктують тобі в твоїм слові.
В нім – не обида, не тьма, не сльоза,
а виноградна квітуча лоза
тихо круж серця гніздечко зів'є –
винце червоне на денці ще є.
Винце червоне та біле перо...
В жили загускле чорнило скло –
туго зав'яжеться вузликом снів
так, ні для кого – собі на посів
Щоб в узголів'ї цвіло як спориш.
Тихо побудь.
Не дивись.
І не диш...

...думаю про те, як там, на сході
край окопів плачуть цвіркуни,
й щось таке зіщулилось в народі,
наче й не пливають до нас з війни
лодії основи й тополинні –
без вітрил, надії і стерна...
з України і на Україні
по степах насіяли зерна –
золотого сім'я родового,
білим тілом вистелили шлях...
О пекельні муки материнські,
о свободу й мову українські, –
сіль і попіл на моїх губах...

Часом – смішна, часом – гірка
любов дорослих людей:
порожня калитка, нуджа – зірка,
битва спогадів та ідей.
На виріст чуття, а прожиті роки
прицільно зустрічі мітять –
каштан, що зненацька цвіте восени,
жовтий листок серед літа...
І чудно, і дивно руці в руці,
і серцю – у серця в пащі:
Доки вони зі смертю гравці –
гра ця зоветься щастям.

Згадаєш камінь, що росте
з відрогів сизих скель,
і те коріння золоте,
що живить дух пустель.
Як безіменні острови
зламають горизонт,
захочеш запаху трави –
густого, мов озон,
щоб голова до голови –
із тим, хто поруч жив
і невідомо погляд чий
Вам неба доточив.

Де твої стріли, любове,
гострі медові жала?
Стріли мої заморожені,
Знаки мої під порошею –
жаль мені непомалу.
Де твоя пісня, любове,
де твої царственні храми?
Дороги мої здорожені,
сльози мої непрошені –
зруйновані знаки і храми...

Мій голос тихне у безмов'ї,
ще мить – і голосу нема,
вже загніздила зима
під тіннями хмарин безкровних.
Вони пливають самотиною
в ефірах горніх, там, де слОва
чи звуку – й рісочки не чуть,
і розбігаються, як ртуть,
важенні краплі – це Покрова,
І тиші, й самоти обнова,
Які снігами опадуть.

Заграйте мені, замузичте мені на півсвіту!
Хай плачуть скрипки голосами зелених отав –
жагучі як ніч липневого літа, скорботні як світло
на місячнім плесі Дніпра.

Заграйте мені – отієї, що наша і рідна.
Що котиться степом і хвилею вітер здійма...
Чого ж це голосить – весела і мідна?
Чого перейма її – срібна й сумна?
МузИки мої із небесного раю!
Я в коло виходжу, а кола вже, браття, нема...
Ви бачите з раю, як я озиваюся скраю?
Ви чуєте, світлі, що пісню заводжу сама?!
У голосі кволла,
у колосі – гола,
у річці – камінчик,
У заводі – грот.
Заграйте мені, замузичте мені напівсвіту!
Шепоче-співає обвуглений піснею рот...

Серце з грудей як не вискочить –
Край чорної води гукаєш Телесика.
Нарешті випірнає човен,
срібне весельце в серпанку,
поволі все ближчає, зблискує,
руку подає твій ровесник Івасик,
борода його біла в тумані.
Придивляєшся – в човні стоїть Перевізник.

Ранкові розмови з Богом

I.

Боже, якщо зійдеш з небес цього вечора
і тінь Твоя проти місяця подовжиться
торкни завжди зашторені вікна –
подай мені знак! Може, снами:
комусь вода, комусь земля, іншому – дорога!
А тим, що снують в моїх снах,
вирізні лица – не вгадую жодного!
І силуетів їхніх не впізнаю –
наче минуле моє без облич, наче тіні його
в царство тінєй спішать, розточуються...
Крізь сон згадую сні безмовні,
гойдалку і страх від польоту,
корабельні сосни і втікачку між них,
мертвих птахів на піщаному березі...
Жодна тінь не обертається людиною –
наче були мої сні безокими, безголосими,
залишилися тільки межі, які вже розорано.
Боже, якщо зійдеш з небес цього вечора,
не обертай на попіл тих знаків,
які безліч разів
посилав мені щедру: хай побудуть у снах,
хай торгають віконницями моєї ночі,
доки не проснетесь уява і не схлипне душа...

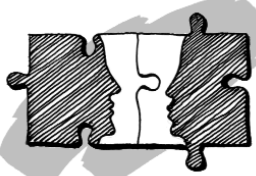
II.

Боже, ось вже й Стрітєння минуло,
а я все не наважуюся вимовити
своє Різдвяне прохання:
– Пошли в мої обійми маленького хлопчика!
Покладу груденятко на своє серце,
надумуватиму імена для нього:
Іванко, Василько, Мефодій, Вітько, Петрик...
Це – сини мого роду. Збулися і відбули,
хай царствують!
Боже, я не можу вгадати імен тих,
кого щодня долучають до твоїх воїнів,
називаючи числівниками “один, двоє, п'ятеро...”
– я плачу,
серед них мій ненароджений син,
а як втішити тих, що їх спородили?!
Боже, лежить груденятко на моєму серці,
росте з кожним днем,
стає розпеченим каменем,
обкипає кров'ю,
а серце добивається до Тебе:
– Боже, пошли мені маленького хлопчика,
бо хто топтатиме зелену траву,
якою заростають жіночі прохання до Тебе?

III.

Боже, шоранку ця кава на двох.
Її аромат делікатно вбирає
кору коричну, гвоздичний бутон,
кардамонове зерно і солі кристалик,
дрібку цукру й вогонь молитовний.
Усміхаються губи і серце лоскоче
тихий поклик до Тебе:
– Спасибі за все,
що вміщається в крихітну чашку!
Боже, знаю:
Твої письмена проступають не на папері...
Біле вушко у теплій руці
чує слово на кінчиках пальців –
я спочатку його назову.
Спочатку...

Київ, 2014–2023 рр.

Іван ПРОКОФ'ЄВ,
Валерій ШЕГЕЛЬСЬКИЙ,
м. Кам'янець-Подільський

Професор-воїн

Доктор філологічних наук, професор Олег Рарицький сьогодні часто буває на полігоні. Він — і наставник молодих воїнів, і сам — безпосередній учасник військових тренувань. Старе прислів'я — важко у навчаннях, легше в бою — для захисників Вітчизни нині особливо актуальне.

А розпочиналася дорога зі стежки. На город. До потічка. Там росла і нині росте калина (смак її ягід впам'ятку і нам: Олег Анатолійович не одну зиму обдаровує нас її гірко-солодкими плодами). Стежка марила і до місцини біля Орининського лісу, звідки баглося, як малому Тарасові, дійти до стовпів, що підпирають небо...

Після здобуття вищої освіти, отримання диплома з відзнакою учителював в Оринині і паралельно навчався в аспірантурі, поринув у дослідження феномену шістдесятництва. 2000 року захистив кандидатську дисертацію на тему "Василь Стус: еволюція поетичного мислення". Потім була праця у рідному виші, який згодом став Кам'янець-Подільським національним університетом імені Івана Огієнка, де з 2018 р. обіймає посаду професора кафедри історії української літератури та компаративістики; керівник науково-дослідного центру огієнкознавства. На посаді завідувача кафедри активно розвиває традиції, започатковані його попередниками — Миколою Хмельнським, Миколою Скорським, Полікарпом Свідером, Семеном Білецьким, Євгенією Сохаською, Галиною Насмінчук, Михайлом Кудрявцевим. Ініціює зустрічі з видатними майстрами слова, організовує проведення міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференцій, учительських нарад-семинарів, круглих столів, вебінарів.

У 2010–2014 рр. навчався в докторантурі Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. 23 червня 2017 р. Олег Рарицький успішно захистив докторську дисертацію на тему "Художньо-документальна проза українських шістдесятників: жанрова специфіка і поетика".

Коло наукових інтересів ученого становлять проблеми історії та теорії літературного шістдесятництва, процеси зародження та еволюції цього явища на тлі ідеологічних процесів доби. Він є автором понад ста наукових праць, у яких шістдесятництво розглядається як процес, творча парадигма, художньо-мистецьке явище. У науковому доробку Олега Рарицького —

монографії "Поезія героїчного чину (Василь Стус: еволюція художнього мислення)". Хмельницький: Просвіта, 2000; "Партитури тексту і духу (Художньо-документальна проза українських шістдесятників)". Київ: Смолоскип, 2016. Він є одним із упорядників та автором передмови у збірці спогадів про Володимира Підпало "Пішов у дорогу — за ластівками". Кам'янець-Подільський: "Медобори-2006", 2011. Наукові праці Олега Рарицького друкувалися у фахових виданнях України, Молдови, Білорусі, Польщі, Чехії, США та інших країн.

Професор забезпечує викладання провідних навчальних курсів з літературознавчих дисциплін, керує написанням дипломних робіт, кандидатських дисертацій, проводить активну науково-методичну роботу з учителями-філологами Хмельниччини, читає лекції на курсах підвищення кваліфікації вчителів української мови і літератури. Керівник наукової школи "Проблема традицій і новаторства в літературі: компаративні аспекти". Популяризує роботу кафедри історії української літератури та компаративістики й науково-дослідного центру огієнкознавства у засобах масової інформації, зокрема, через інтерв'ю журналістам газет, радіо та телебачення всеукраїнського, обласного та міського рівнів. Бере активну участь в організації та проведенні наукових і мистецьких заходів з метою популяризації творчих здобутків визначних діячів краю, наукової еліти університету. Член Національної спілки краєзнавців України.

Під керівництвом Олега Рарицького захищено чотири кандидатські дисертації, присвячені синтезу літературно-критичної, поетичної та перекладацької діяльності Василя Стуса, історико-поетикальних аспектів творчості Володимира Підпало, поетикальних атрибутів поезій у прозі Євгена Гуцала, Івана Драча, Василя Голобородька, Миколи Воробйова, літературно-критичній творчості Михайлини Коцюбинської. Науковець виступає офіційним опонентом на захистах кандидатських та докторських дисертацій. Підтримує творчі контакти із родинами шістдесятників, організовує й бере участь у заходах, присвячених визначним діячам цього руху. Учасник багатьох міжнародних та всеукраїнських конференцій, приурочених до визначних дат в історії літературно-мистець-

кого шістдесятництва, а також заходів із увічнення пам'яті Володимира Свідзинського в Кам'янці-Подільському і загалом на Поділлі.

Зусиллями Олега Рарицького налагоджені контакти і тісна співпраця з провідними фахівцями в літературознавчій галузі: Володимиром Антофійчуком, Валентиною Біляцькою, Ніною Бернадською, Сергієм Гальченком, Сидором Кіралем, Галиною Мазохою, Богданом Мельничуком, Ігорем Набитовичем, Олесєю Наумовською, Василем Пахаренком, Юрієм Пелешенком, Ярославом Поліщуком, Галиною Райбедюк, Валентиною Саєнко, Лукашем Скупейком, Олексієм Сінченком, Елеонорою Соловей, Анатолієм Ткаченком. Він ініціює поповнення університетської бібліотеки новою художньою, навчальною, навчально-методичною та науковою літературою.

Унікальні раритетні видання завдяки його особистим контактам книгозбірні подарували відомі письменники, авторитетні літературознавці, які в різні часи були гостями закладу: Іван Драч, Іван Корсак, Галина Тарасюк, Василь Горбатюк, брати Капранови, Сергій Пантюк, Андрій Курков, Андрій Любка, Елеонора Соловей, Володимир Панченко, Сергій Гальченко, Валентина Саєнко, Галина Райбедюк, Ва-

лентина Біляцька. Значну частину власних бібліотек на зберігання в Кам'янець-Подільський університет передали Михайлина Коцюбинська, подружжя шістдесятників Рита та Борис Довгані, дисиденти Євген Сверстюк, Василь Овсієнко та Юрій Бадзьо, педагог із кола шістдесятників Ніна Марченко, культуролог Неоніла Підпала, етнограф Лідія Орел.

З ініціативи науковця в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка започатковано читання щорічних публічних лекцій, присвячених засновнику, першому ректорові університету. Мета таких лекцій — популяризувати багатогранну діяльність закладу, його небудену історію, пропагувати державо- і націєтворчі ідеї видатних діячів подільського регіону. Лекторами виступають відомі в Україні та за її межами провідні фахівці в галузі літератури й культури. Проект, який започаткував Олег Рарицький, відкритий до широких наукових розгалужень у сфері гуманітаристики. Публічні лекції пам'яті Івана Огієнка мають продовження у вигляді лекцій та видань, що розробляють актуальні проблеми сучасних стратегічних наукових досліджень.

Олег Рарицький — активний просвітянин. У квітні цього року він організував і модерував проведення кількох культурно-наукових заходів, зокрема патріотичного спрямування, які мали всеукраїнський резонанс. Професор ініціював і модерував проведення круглого столу до сторіччя академіка Полікарпа Свідера та презентації книги професора Ігоря Набитовича "Сага мистецької родини: Александер Фредро, Софія Шептицька, мітрополит Андрей Шептицький". В науковій акції, яка проводилася у змішаному форматі на платформі Google Meet взяли участь більше сотні учених і студентів з різних університетів і регіонів України.

Рубіжною подією у житті та випробуванням на громадянську мужність стало для Олега Рарицького розбіницьке вторгнення росії в Україну на початку 2022 року. Вагань не було. З перших днів війни він — у лавах Збройних сил України.

Ці травневі дні для воїна ювілейні. На життєвому календарі — 50. Огляд трудових, творчих здобутків перекоує: зроблено немало. Але ще так багато багнетсья зробити. У Олега Анатолійовича багато творчих і наукових ідей, задумів, планів. Війна перешкоджає їх реалізації, рашизм загрожуює світові, тож воїнська справа є для професора справою честі. Живе думкою: "Треба оборонити народ. Треба захистити Україну".

Казка про казку

Казки та легенди з витоків Ужа: казки, легенди, перекази, бувальщини, билиці та притчі Великоберезнянської Лемківщини Закарпаття / зап. текстів, упорядкув., вступ. ст., прим. та слов. І. В. Хланти: підготовка текстів В. Р. Хланти. — Ужгород: ТДВ "Патент", 2023. — 704 с.

Мені не до казок. Бо жорстока реальність. Бо нікому їх слухати, якщо й наважуся читати вголос, як батьки колись...

Та згадала батька. Точніше, родину історію про своє народження.

Перейми розпочалися передчасно — на свято. Лікарня з пологовим будинком аж під лісом, з іншого боку села. Про місцевий сільський автобус тоді й мови не було, не те що про домашній телефон. Про мобільний — жодної зеленої уяви.

Моя майбутня мама просить: "Петре, шукай якусь машину!". А батько на те: "Почекай, тут таке розгортається!...". І мовчить. Мама заінтригована: що може бути важливішим за народження нового життя? А 28-річний без п'яти хвилин батько читає... казку про птаха Руха. Чи треба пояснювати, звідки в мене з дитинства пієтетне ставлення до слова "Рух", до сили слова і казки зокрема? А тут — казки Лемківщини. Батько ж народився в лемківських Татрах у багатодітній родині, що рано осиротіла, а після Другої світової змушена була покинути все найтіе тяжкою кривавицею і обживатися у степах Центральної України. Звісно, в дитинстві йому, старшому серед братів, не до казок було: вся чоловіча робота — на ньому...

Чим приваблюють казки, скільки народної мудрості в них засіяно, зліпком якого періоду народного досвіду, уявлень, мрій вони є — про пізнавально-дидактичні функції казки не повторюватимусь. Мені б відчувти, на яких казках-билицях виростав мій батько. Хоча, зрозуміло, це лише відлуння...

У лемківських казках Закарпаття зауважуєш характерний локус довкілля: із синіми горами і чагарями чи загадковою скляною горою й дубом попід хмари. З піснями для хліборобства ґрунтами, які змушують шукати заробітку за тридев'ять земель. Із одвічним соціальним поділом на багатих і бідних, скупих задрісників та наївних у своїй відвертій щедрості. Гарних, як косиці на лузі. І сміливих, бо надія лише на себе. Лемки спотережливі, та на слово скупі. Якщо ж треба діяти рішуче, то не зважають на небезпеку. (Мій дідко спинив коней, які понесли, врятувавши дітей, які були на возі. Тільки цей спомин про нього і лишився...)

Ловиш себе на думці, що сюжети казок про тварин мають стільки варіацій, скільки вуст народних казкарів їх переповіли. І що літературна народна казка виблискує всіма гранями, як алмаз після обробки. Але ж ці алмази треба було знайти і зберегти до нашого часу! Відомий фольклорист, мистецтвознавець і літературознавець, етнограф і бібліограф Іван Хланта зібрав і упорядкував перлини народної творчості, опублікувавши за своє життя понад 100 видань, при цьому прокоментував зібране датою запису і довідково-інформаційним матеріалом про ретрансляторів фольклору, словником маловживаних слів тощо.

У вступному слові укладач простежує традицію збереження культурно-духовно-

го спадку народними оповідачами і збирачами народної мудрості, дає стислий біографічний опис знаних не лише на теренах рідного краю великоберезнянців та дослідників, які сприяли вивченню та розвитку народного мистецтва Закарпаття. Із низки постатей назвемо хоча б Юрія Боролича і Філарета Колессу. Чимало казок було записано від оповідачів Юрія Соляка (понад 30), Петра Куртаніча (вийшли окремим збірником "Усі скарби з лісу йдуть", 1999), Михайла Зганіча, Насті Гапак, Івана Каганця, Івана Кофеля. На жаль, старіє казкарство як мистецтво артистичної оповіді з перевтіленнями в діалогах, рветься нитка усної поетичної народної пам'яті...

Чи знаходять батьки час для спілкування з дитиною за родинним читанням? Чи вигадують казки, як-от Іван Чендей, коли мала Марічка хотіла дізнатися, чому батькові скроні побіліли? Риторичні запитання. Тим паче, що відповідь очевидна: ще не схолонув слід судового процесу над закарпатськими підлітками-гвалтівниками своєї подружки. Чи читала їхня мати, соціальна працівниця, казки про дружбу і порядність легінів, про відповідальність перед Богом і людьми?..

Звісно, мудрість народна може набувати авторського забарвлення, обростаючи особистісними страхами й акцентуючи нерозв'язані проблеми індивідуума. Тому і сприйняття її відповідне. Закономірно, що в розділі героїко-фантастичних казок ключовими для мене стали поняття перемоги і переможця, мудрості й порятунку, чарівних істот і речей, рис владі наділенних владою і потенційних реформаторів та правдоробців. Приреченість шукачів справедливості на вічні митарства і самопожертву. Наївність віри в чарівні речі, які нібито

можуть зробити вас щасливими. Сподівання розбагатіти враз, доскочивши до руки принцеси-красуні. (Зізнаюся: навіть почала бродіння гадка, що казки склалися переважно чоловіками, стільки в сюжетах нарікань на невірних дружин, задрісних бабів з їхніми дочками. Тобто в юності всі чоловіки діляться на розумних і дурнів, причому дурням завжди щастить доскочити до красуні й отримати пів царства в придачу. Думка, вочевидь, належить меланхолійним розумникам).

Особлива категорія чоловіцтва — герої, готові задля порятунку когось (ширше — села, країни) рушити в мандрівку з пекельними випробуваннями. Дефініція батьківства артикулюється переважно у вирішенні питання передачі синам спадку або у стосунках з особливою донькою ("Мудра дівчина-семилітка"). У решті випадків маємо справу з традиційними дідом і бабою. Вам не нагадує це сучасну демографічну ситуацію?

Соціально-побутові казки зауважують носіїв (а)морально-етичних категорій та рольові функції посад, які вони обіймають: царський зять, жебрак, цар-крадій, піп, дяк, міністр, циган, продавець, наймит, злодій, опришок, мельник, корчмар тощо. Соціальний зріз суспільства. Розподіл ролей і зиску за статусом і зв'язками. Моделі відносин, які дитина мусить усвідомити, аби знати, як будувати світ за законами краси, будувати, заперечуючи далеко не казковий лад народної казки. З нескитною вірою в перемогу добра над злом. Мабуть, саме категорія руху до гармонійних відносин і приваблює людину в народній мудрості. Батьку, чи про це ти думав, читаючи свою казку?

Антоніна ЦАРУК

Без російської та комуністичної цензури

Практично всі знакові українські письменники в часи бездержавності пройшли через горнило ідеологічного протистояння з державною машиною. Тарасові Шевченку “пощастило” мати справу і з імперською цензурою, і з комуністичним Головлітом.

Усі пам’ятають історію першого “Кобзаря”, до появи на світ якого у 1840 році долучилися поет із Пирятинського повіту Полтавщини Євген Гребінка та полтавський землевласник Петро Мартос. До “Кобзаря” тоді увійшли 8 поезій: “Перебендя”, “Катерина”, “Тополя”, “Думка” (“Нашо мені чорні брови”), “До Основ’яненка”, “Іван Підкова”, “Тарасова ніч” та “Думи мої, думи, лихо мені з вами”.

Так от, цей “Кобзар” відомий у двох варіантах — на 106 та 116 сторінок. Це пов’язано з тим, що перший наклад вийшов практично не цензурований, а після шаленого розголосу, який отримав “Кобзар” своїм антиімперським спрямуванням, його було піддано більш жорсткій цензурі і всі подальші примірники надрукували з купюрами. Припускають, що це зробив сам Мартос, злякавшись можливих санкцій.

У реакційних колах “Кобзар” одразу ж викликав суперечки й зазнав нападок. Про одну з таких суперечок, — що відбулася 23 квітня 1840 року на вечорі в М. Маркевича, на якому був присутній і Шевченко, — в щоденнику Маркевича читаємо: “А Кукольник уже напав на Мартоса, критикував Шевченка, запевняв, що напруж його “Кобзаря” шкідливий і небезпечний. Мартос впадає у відчай”. Цей переляк і відчай, очевидно, й спонукали Мартоса, не зупиняючись перед додатковими видатками на переверстку, вилучити з “Кобзаря” ряд уривків, публікація яких могла мати неприємні наслідки не тільки для автора (що й показав згодом розгляд “Кобзаря” в III відділі), — зазначав відомий шевченкознавець Василь Бородін.

З купюрами вийшли і два наступні прижиттєві видання Шевченкового “Кобзаря” (1844 року під назвою “Чигиринський Кобзар”, до восьми творів із видання 1840 року була додана ще поема “Гайдамаки”) та 1860 року, кошти на який дав цукрозаводчик Платон Смирненко (до цього “Кобзаря” увійшли 17 творів). І ці купюри були суттєвими. “Сьогодні цензура випустила із своїх пазурів мої безталанні думи, та так проклята одчистила, що я ледве пізнав свої діточки”, — писав сам Шевченко в листі до зятя Смирненка Олексія Хропаля.

У 1858 році, повернувшись із заслання і опинившись у вирі суспільного життя, Тарас Шевченко загорівся ідеєю видати двотомник “Поезія Т. Шевченка”, розмістивши в першому томі свої вірші, написані до заслання, а в другому — створені на засланні й після нього. До цензурного комітету він подав збірку на 338 сторінок, яка починалася віршем “Думи мої...” і завершувалася циклом “Псалми Давидові”. Окрім раніше виданих, туди ввійшла також поема “Наймичка”.

Утім, дозволу на публікацію цієї збірки довелося чекати майже рік, і повернулася вона зі значними змінами. Цензори обрізали понад половину “Дум”, вилучили 56 рядків із поеми “Сліпий”, вступ із “Гайдамаків” (“Все йде, все минає”). У поемі “Катерина” і багатьох віршах зробили купюри. А поеми “Сон”, “Кавказ”, “Єре-

тик” та вірш “Заповіт” взагалі заборонили друкувати.

Цензурні купюри супроводжували видання творів Шевченка і після смерті поета. Що ж найбільше не сподобалося царським цензорам у його віршах? Передусім, із поезій вилучалася будь-яка критика Російської імперії (у Шевченка це практично незмінно — Московщина), “богохульні” та антицерковні рядки та будь-який натяк на окремішню українську ідентичність чи підневільне становище українців. “Шевченко не пробуджав високих чувств к великому государству Российскому, ибо проповедало украинофильство и не мог говорить о воссоединении Малороссии с Россией без ненависти”, — писав про Шевченка один із російських цензорів.

Наприклад, у виданні “Кобзаря” 1894 року із поеми “Іржавець” вилучили 40 рядків, де були навіть найменші натяки проти Петра I чи російської політики. Великі шматки були вилучені і з віршів “Чигрине, Чигрине”, “І мертвим, і живим...”, “До Основ’яненка”. А відомий “Заповіт” у цьому виданні взагалі склався лише з першого куплету — далі йшли самі цензурські крапки.

Під заборону потрапили, зокрема, такі рядки:

*Так от як кров свою лили
Батьки за Москву і Варшаву,
І вам, синам, передали
Свої кайдани, свою славу!
("І мертвим, і живим...")
А до того — Московщина,
Кругом чужі люде.
Тяжко, батьку,
Жити з ворогами!
("До Основ'яненка")
Такая іх доля:
Не вернуться сподівані,
Не вернуться воля,
Не вернуться запорожці,
Не встануть гетьмани,
Не покриють Україну
Червоні жупани!
("Чигрине, Чигрине")*

Утім, існували й інші “Кобзарі” — нецензуrowані. Після арешту Тараса Шевченка в 1847 році, коли друковані “Кобзарі” були заборонені в Російській Імперії і вилучалися із усіх бібліотек та книгосховищ, почався процес масового переписування і “ходіння по руках” як окремих поезій Шевченка, так і всього “Кобзаря”. Наприклад, зберігся примірник “Кобзаря”, переписаний і розмальований друзями Шевченка, який вони подарували поетові замість вилученого охрону, після повернення із заслання. Також відомий рукописний “Кобзар” 1861 року багатолітнього доглядача могили Тараса Шевченка, а тоді — студента історико-філологічного факультету Харківського університету Василя Гнилоширова.

Щоправда, до цих “Кобзарів” іноді потрапляли твори інших поетів, близьких до Шевченка по духу. Так, на Галичині довгий час приписували Шевченкові вірш “Ще не вмерла Україна”, і Михайло Вербицький, коли писав музику Гімну, був переконаний, що це слова Шевченка.

Саме ці рукописні “Кобзарі” (а ще — перший нецензуrowаний “Кобзар” виданий у 1876 році в Празі) стали основою для масового видання поезії Тараса Шевченка, яке розпочалося після послаблення російської царської реакції в 1905 році, а з початком Української революції 1917–1921 років вибухнуло з новою силою. Товариства “Просвіта” підняли Шевченкове слово на свій прапор, а Центральна Рада у 1917 році вперше оголосила день народ-

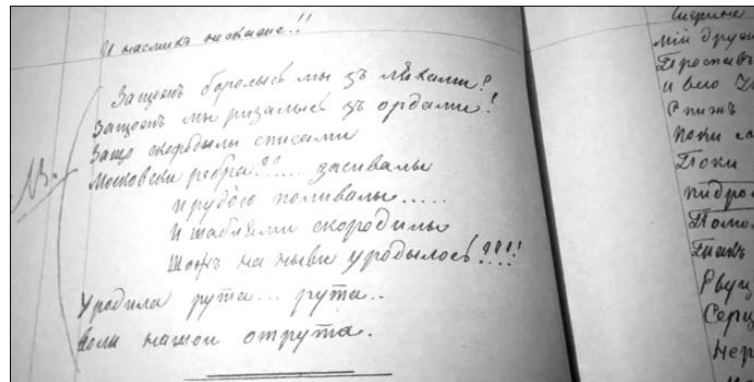
ження Шевченка національним святом і вихідним днем. У той час з’явилися десятки приватних видавництв, які масово видавали українську літературу. І твори Шевченка також.

Але так тривало недовго. Уже в 1922 році з метою зведення всіх існуючих напрямів цензури під єдине керівництво народного комісаріату освіти було засноване Головне управління у справах літератури й видавництва (Головліт), який видавав дозволи на випуск у світ книжок, періодичних видань, затвердження редакційних колегій (відповідальних редакторів), відкриття видавництва і затвердження їх редакцій, складання орієнтовного плану видавничої продукції (з визначенням обсягу та проценту літератури по окремих жанрах і для окремих груп споживачів).

Цікаво, що одним із перших кроків Головліту стала заборона приватним видавцям друкувати твори Шевченка та деяких інших класиків української літератури — це право мали лише державні видавництва. У це при тому, що щорічно твори поета видавалися та перевидувалися величезними тиражами. Так, лише з 1920 до 1938 рр. побачили світ 182 назви видань загальним накладом 2991790 примірників.

Зі згортанням політики українізації та посиленням репресій проти української інтелігенції під заборону потрапили і “Кобзарі”, які масово почали вилучатися із бібліотек та книгозбірень. У першу чергу “під ніж” потрапили книги із “ідеологічно неправильними” передмовами, примітками, просто згаданими іменами новоявлених “ворогів народу”. Так, у 1933 році весь наклад тритомного видання Шевченкових творів за редакцією відомого літературознавця Олексія Дорошкевича комуністична цензура конфіскувала та вилучила з бібліотек і книготорговельної мережі. Жертвами сталінських репресій стали і всі причетні до виходу у світ видання “Кобзаря” 1931 року. Розстріляні червоні кати в 1937 році художника-ілюстратора Седляра, а його творчий доробок знищили.

Не реалізованою лишилася й ідея видання академічного 8–10-томного повного зібрання творів Шевченка, над яким працювали С. Єфремов, М. Новицький, Д. Ревуцький, П. Филипович, В. Міяковський, А. Лобода, П. Рулін, О. Новицький. Пізніше більшість із них були репресовані

Рукопис Шевченкової збірки “Три літа” із цензурними позначками. Із факсимільного видання

із ярликом “шевченкознавець-націоналіст”. Сергія Єфремова визнали винним в організації вигаданої в ГПУ Спілки Визволення України. Символічно, що показовий політичний процес над “членами СВУ” в Харківському оперному театрі розпочався 9 березня 1930 року, в день народження Шевченка.

Але повністю заборонити Шевченка російсько-комуністична влада не могла. Тому від самого початку його всіляко намагалися зробити “своїм”: у передмовах робився акцент в першу чергу на кріпацьке походження та солдатчину, а його твори маркувалися як “антикріпосницькі”, “атеїстичні”, “пролетарські”.

Ще один штрих, який мав бути присутнім у всіх радянських передмовах і комен-

тарях, — це цитати вождів партії та обов’язковий наголос на “вплив” на творчість поета “передової російської інтелігенції”.

З одного боку всіляко підкреслюючи, що Шевченко “борюся проти царату”, з іншого, як і в царській цензурі, найбільш антимосковські та проукраїнські твори Шевченка просто не друкувалися. Тільки, якщо в царській часи російська імперська цензура вилучала окремі рядки, то в СРСР зникали цілі твори. Так, до “Кобзаря” видання 1950 року не увійшло аж 18 творів, зокрема “Якби ти, Богдане”, “Розрита могила”, “Великий льох”, “Чигрине, Чигрине”, “Стоїть в селі Суботіві”, “Іржавець”, “Давидові псалми”, “Заступила чорна хмара” та ін.

Цікавою була практика масового видання так званих “Малих Кобзарів” — “вибраного Шевченка”, до яких не входив жоден із його “неоднозначних” творів. А коментарі та передмови всіляко ліпили із Шевченка образ “вірного друга усіх пригноблених”, який палко підтримував “російських демократів”.

Що цікаво: якщо поезія “Чигрине, Чигрине” й потрапляла до канону цих “Малих Кобзарів”, то переважно у варіанті, який фігурує в цензуrowаних дореволюційних “Кобзарях”:

*За що ж борились ми з панамі?
За що ж ми різались з ордами?
За що скородили списками
Татарські ребра??,
тоді як в академічному світі добре був відомий рукопис Тараса Шевченка, де його рукою були написані інші слова:
За що ж борились ми з ляхами?
За що ж ми різались з ордами?
За що скородили списками
Московські ребра??*

Не менш промовистими в радянські часи є і перекладацькі практики творів Шевченка, особливо російською. Звідти при перекладі позникала уся антіросійська риторика або була замінена на антицарську. Ось лише деякі приклади такого “перекладу”: “по-московськи лає” в російському варіанті стало “крепкой бранью осыпает”; “москальки що заздріли, то все очухрала” — “царских слуг обяла зависть, все поразорили”; “ляхи були — усе взяли, кров повипивали. А москалі і світ Божий в путо закували” — “Шляхта была и все взяла, кровь повыпывала. А царица даже воздух в цепи повыкала”; “на квиток повірив москалеві” — “Расписке поверил чиновничьей”; “може, Москва випалила і Дніпро спустила в сине море” — “Может, выжжена Украина, может, Днепр спустили в синее море”; “Твої діти молодії... московською блекотою... заглушені” — “Сыновья родные... под царевой беленою... заглушенные”; “Як все москаль позабирає, як розкопа великий льох” — “Когда начальство раскопает и славный обкрадет подвал”.

А паралельно з цим будь-яка спроба відкрити для себе справжнього, живого Шевченка була підставою для того, щоб тебе “взяв на олівець” КДБ. 22 травня в Києві біля пам’ятника Шевченку щороку чергували “сексоти”, записуючи кожного, хто приходив із квітами чи читав вірші поета, в “буржуазні націоналісти”.

Повернення Шевченка в нашу культуру триває й досі. На початку 1990-х він був символом національно-культурного відродження. У 2014-му він був на барикадах Революції Гідності. І саме зараз, у час новітньої народної війни за незалежність України його антимосковська тема, яку так затято намагалися витерти з його творчості і російська, і комуністична цензури, набуває особливої ваги.

Тарас Шевченко мобілізує на боротьбу із російськими окупантами!

За матеріалами офіційного сайту Українського інституту національної пам’яті

Тарас Шевченко: “Що за щира людина був отой Штернберг! Як то гарно було товаришувати з ним!”

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,
доктор історичних наук,
лауреат Національної премії України
імені Тараса Шевченка

Предислові

Цього року виповнилося 205 літ з дня народження українського художника Василя Івановича Штернберга (1818–1845) — одного з найближчих друзів Тараса Шевченка. Штернберг особливо цікавий тим, що саме він створив фронтиспіс до першого видання “Кобзаря”, який побачив світ у травні 1840 року, поготів Шевченко присвятив художнику один із восьми творів — поему “Іван Підкова”.

У хронологічному переліку персон, які потрапили до нашого проєкту “Тарас Шевченко у творчій долі видатних письменників і художників”, Штернберг посідає одне з перших місць, адже познайомився з Шевченком у 1838 році, і їхня лише кількомісячна дружба надовго осяяла поетове життя. То був хвилюючий, знаменний і непростий час духовного вибору, коли вчорашній безправний кріпак, а нині вільний молодий художник і поет повною мірою відчув силу Господнього покликання не лише у власній творчості, а й у долі всієї України. То був час творення “Кобзаря”, котрий уособив найвище Богопризначення Поета-націєтворця. Тож інформація про цю дружбу є національним надбанням, і, хоча вона доступна для всіх, на жаль, маловідома.

За мудрими словами Аристотеля, навіть відоме насправді відоме лише небагато. Йдеться не про сухі біографічні факти, а про збережений у них живлющий струм праведно-широї поетової душі, який і досі пронизує Шевченковим теплом, добром і людяністю...

Тарас Шевченко: “Я згадав картину незабутнього мого Штернберга...”

Василь Штернберг навчався в петербурзькій Академії мистецтв із 1835 року і ще до знайомства з Тарасом Шевченком влітку 1836–1838 років не просто “приїздив в Україну”, як зазначено в деяких працях, а, скажімо, в квітні 1836-го був офіційно відряджений Академією мистецтв на весну й літо “для змалювання краєвидів” у Полтавську і Київську губернію. Після повернення Штернберга з України в жовтні наступного, 1837 року, художник Аполлон Мокрицький записав у щоденнику, що саме Україні Штернберг “зобов’язаний як розвитком свого таланту, так і збереженням тих прекрасних почуттів, якими його обдарувала природа...”

Молодий художник гостював і працював у маєтку поміщика і мецената Григорія Тарновського в селі Качанівці, де в 1843 році побував і Тарас Шевченко, Тарновський, очевидно, придбав у нього картину “Катерина”. Штернберг створив полотно “Садба Г. С. Тарновського в Качанівці” (1837), а також виконав чимало пейзажів і жанрових картин з української тематики: “Водяний млин”, “Ярмарок в Ічні” (1836); “Шинок”, “Переправа через Дніпро біля Києва” (1837); “Вітряки в степу”, “Ярмарок на Україні”, “Малоросійське весілля” (1838)... За картину “Свячення пасок у Малоросії” (1838) був нагороджений 30 вересня того року великою золотою медаллю Академії мистецтв, отримавши право на творче відрядження до Італії для продов-

ження освіти. Коли перечитуватимете Шевченкову повість “Музикант”, зверніть увагу на зворушливий момент: автор проходить у незнайомому місці на Полтавщині мимо рубленої дзвіниці, “дивлячись на яку я згадав картину незабутнього мого Штернберга “Свячення пасок”. І мені сумно стало”. Нагадаю, що повість написана в Новопетровському укріпленні в листопаді 1854 року — січні 1855-го, тобто через шістьнадцять з лишком років, але Шевченко не забував яскраво-талановите полотно Штернберга, написане незадовго до їхнього знайомства...

Фактично у двадцять років Штернберг став одним із засновників українського пейзажного і жанрового живопису... Нині призабуто висновок українського мистецтвознавця Миколи Голубця (1891–1942), зроблений сто років тому: “...Без сумніву першим малярем мужицького побуту і природи України був Штернберг, що малював Україну не після, а перед Шевченком”...

Недавно звільнений з кріпацтва і вже сторонній учень Академії мистецтв 24-річний Тарас Шевченко познайомився з 20-річним Василем Штернбергом якраз восени тріумфального для того 1838 року, й вони відразу заприятелювалися. Та на початку березня 1839-го на запрошення Володимира Дала — чиновника з особливих доручень при Оренбурзькому військовому губернаторові Василеві Перовському — Штернберг поїхав із ним для участі в експедиції в Оренбурзькому краї, де виконав багато жанрових і пейзажних картин. У повісті “Прогулянка з задоволенням і не без моралі” є місце, де панорама на річці Нілий Тіхий нагадує розповідачу “майстерний малюнок незабутнього мого Штернберга, зроблений ним з природи десь у Башкирії”...

Втім, енциклопедичне, та й не тільки, твердження про те, що Василь Штернберг “1839 року супроводжував В. Перовського у збройному поході на Хівинське ханство”, не відповідає дійсності. Як відомо, цей невдалий загарницький похід відбувся з кінця листопада 1839 року до початку 1840-го. Проте ще 25 листопада 1839 року, тобто до вступу військ із Оренбурга, Володимир Даль зафіксував у листі¹, що “академіст Штернберг, художник душою і тілом, милий малий... приєднавшись до нашого походу волонтером, побув з нами тільки три дні і, роздумавши... повернувся. Він їде в Пітер і потім певно в Італію...” У листі від 8 грудня Даль навіть назвав Штернберга “зрадником”...

Отже, коли Штернберг повернувся до Петербурга? У повісті “Художник” Шевченко відповів із абсолютною точністю: “...Він цілком несподівано з’явився переді мною 16 грудня (1839 року. — В. М.) вночі”. Проте в петербурзькій “Художественной газеті” від 15 березня 1840 року зафіксовано, що “відомий художник В. І. Штернберг” приїхав у Петербург в січні 1840 року: “Час, проведений Штернбергом в Оренбурзі, не було втрачено; це доказує його портфель, наповнений безліччю ескізів і малюнків олівцем, які знайомлять з природою, домашнім побутом і фізіогномією жителів Оренбурга”.

У цей час Шевченко хворів, з другої половини грудня йому надав притулок художник-медальєр Федір Пономарьов, а після одужання поет оселився разом із Штернбергом... Про це є чіткий запис у щоденнику українського історика, письменника, музиканта, автора “Історії Малоросії” в 5 томах Миколи Андрійовича Маркевича (1804–1860), зроблений 4 березня 1840 року: “Штернберг Василь Іванович. На 11-й лінії в будинку Доннерберга. Шевченко Тарас Григорович. Ibidem”. А 4 травня 1840-го Маркевич занотував: “У мене

Штернберг, Струговщиков (поет, близький друг Карла Брюллова. — В. М.) і Шевченко, автор “Кобзаря”...”. Через кілька днів — 9 травня — Маркевич зафіксував у щоденнику, що Шевченко й Штернберг були на прощальній вечері з нагоди його іменин і від’їзду в Україну.

Спеціально до цього дня Тарас Шевченко написав вірш “Н. Маркевичу”, який свідчить про те, що він знав творчість Маркевича ще до їхнього знайомства:

*Бандуристе, орле сизий,
Добре тобі, брате,
Маєш крила, маєш силу,
Є коли літати.
Тепер летиш в Україну
Тебе виглядають.*

Лapidарні щоденникові записи Миколи Маркевича краще від спеціальних публікацій свідчать про нерозлучність Шевченка та Штернберга і їхнє спільне входження в коло петербурзьких інтелектуалів...

Тарас Шевченко: “Яка сила малюнків і які всі прекрасні!”

Але невдовзі — 20 липня 1840 року — Штернберг виїхав до Італії, де й помер від сухот у листопаді 1845 року на 28-му році життя... Тож який час тривало спілкування Шевченка з Штернбергом? За підрахунками відомого шевченкознавця Павла Зайцева (1886–1965), в перший період — від знайомства до від’їзду художника в Оренбург, “укупі з Штернбергом Шевченко прожив не менше чотирьох місяців”. Можу твердо сказати, що насправді вони зустрічалися-дружили близько п’яти місяців. І після повернення з Оренбурга — ще трохи більше пів року, з них приблизно чотири з половиною місяці справді вкупі, в одній квартирі. Тобто їхнє безпосереднє спілкування тривало... ледве рік, але Тарас Григорович увічнив свого друга в повістях “Музикант” (1854–1855), “Художник” (1856) і “Прогулянка з задоволенням і не без моралі” (1855–1858), у Щоденнику (1857–1858) та листах і розповідях своїм приятелям...

Останнім не проминуло повідати, що жили вони, бувало, бідно й голодно. Скажімо, хорунжому, згодом військовому старшині Уральського козачого війська Микиті Савичеву, з яким зустрівся у Новопетровському укріпленні в травні 1852 року, розповів, як вони “з хліба на воду перебивались”. Наприкінці життя зізнався Григорію Честахівському, що йому з

Штернбергом “зимою частенько траплялось сидіти без копійки в холодних майстернях: ні в його, ні в мене нема ані півшеляга у кишені...” Втім, ось що записав Савичев: “Але бували і в нас свята, казав Шевченко, коли мені чи Василь Штернбергу (якого інколи називав і Васенькою) вдавалось намалювати портрет з якогось купця або чиновника. Тоді ми винагороджували себе “за всі голодні дні”. З Штернбергом у Шевченка була найтісніша дружба; кажучи про нього, він часто додавав: “Душа-людина”. Шевченко зрадив як приємній несподіванці, коли я сказав йому, що бачив Штернберга в Уральську влітку 1839 року”.

У Шевченковій повісті “Художник”, у якій створено прекрасний образ Штернберга, розповідається, як Василь Іванович показував у присутності друга свої малюнки з України Карлу Брюллову, і той був у захваті від їхніх “здуманих земляків... так прекрасно-вірно переданих Штернбергом”. Захоплювався талановитим другом і сам Шевченко:

— Яка сила малюнків і які всі прекрасні! На маленькому клаптику сиренького паперу проведена горизонтальна лінія, на першому плані вітряк, пара волів біля возу, наваленого мішками. Все це не намальовано, а лише натякнуто, але яка краса! Очей не відведеш. Або в тіні розлогої верби біля самого берега біленька, соломою покрита хатка відбилася у воді, як у зеркалі. Під хаткою бабуся, а на воді качки плавають. Ось і вся картина, і яка повна, жива картина!

— І таких картин, або, краще сказати, животрепетних обрисів повний портфель Штернберга! Чудовий, незрівнянний Штернберг! Недаром його поцілував Карл Павлович...

Варто пам’ятати, що талант Штернберга був оцінений високо й іншими авторитетними митцями і критиками, зокрема, Володимир Стасов відзначав, що він став художньою знаменитістю, не сходя з язика і у художників, і у публіки — він був загальний улюбленець. Але захоплений, особистісний погляд Тараса Григоровича нам особливо дорогий, поготів український геній один із перших відкрив у Штернбергові не лише неабиякий талант художника, а й високі людські риси...

Важливою запорукою їхнього швидко зближення й міцної дружби було гаряче сприйняття Штернбергом Шевченкової поезії, на що звернув увагу ще Павло Зайцев: “Коли Сошенко вважав поетичні заняття Шевченка за непотрібні, за марнування дорогого часу, то з романтиком Штернбергом поет міг досхочу дилітися своїми літературними зацікавленнями й читати йому свої поетичні твори”. Поготів, як уже відзначено, Шевченко довірив Штернбергові замисел першого видання “Кобзаря” (1840), з яким пов’язано не лише новий етап у розвитку української літератури та мови, але й узагалі становлення нового духовного ества народу.

Скоріше за все, саме перед від’їздом Штернберга до Італії в липні 1840 року Шевченко подарував йому примірник “Кобзаря”, на якому написав чотирирядковий вірш-присвяту “На забудь Штернбергові”:

*Пойдеш далеко,
Побачиш багато;
Задивився, зажурился, —
Згадай мене, брате!*

Можна сказати, що “Кобзар” 1840 року став духовним символом-апофеозом Шевченкового дружнього ставлення до Василя Штернберга...

Уже наприкінці життя Шевченко залишив і такі слова про свого друга (в запису Григорія Честахівського): “Колись-то, було, ми з покійним Штернбергом ходили на Смоленське кладовище рисувати лопухи, воно ж дуже пригоже на картині... Тоді ще ми були учениками в Академії... Дуже добре тоді жилося!... Боже-батьку, як згадаєш оте життя вольне, молоде,

Фронтиспіс до “Кобзаря” Т. Шевченка.
В. Штернберг. 1840

веселе! — наче сонця освіт розсвіте чорну хмару, осяє мою сумну душу, серце зрадіє, обновиться..."

Про те ж саме читаємо в повісті "Художник": "Ось уже більше місяця, як ми живемо разом із незрівнянним Штернбергом, і живемо так, як дай Бог, щоб брати рідні жили". Тож не випадково в повісті є згадка про те, що героя і Штернберга друзі називали Кастором і Поллуксом, тобто легендарними братами-близнюками з античної міфології, які стали прозвими для визначення щирої, міцної та вірної дружби...

Емфатичні Шевченкові спогади про Василя Штернберга за силою й виразністю почуттів можна порівняти хіба що з його оцінками Михайла Щепкіна, який відвідував поета в Нижньому Новгороді наприкінці 1857 року: "Я ще й досі не охолонув од мого дорогого гостя, досі ще стоїть він у мене в очах і не дає мені покою ні вдень, ні вночі... Здав він мені свято. Так учистив, що аж пальці знать..."; "І де в його узялась така жива, сердечно трепещуща, жива натура? Диво, та й годі!"; "Оце, що називається, друг. І я безкінечно щасливий, маючи такого широкого друга..."

Але ці захоплено-вдячні відгуки виплеснулися в Шевченкових листах на початку 1858-го, тобто через три-чотири дні після від'їзду Щепкіна. Тоді як усе процитоване стосовно Штернберга поет висловив більш як через півтора десятиліття — такою незгасимо доброю, світлою й вдячною була Шевченкова пам'ять про нього...

Василь Штернберг: "Замість чаю ми поголилися"

Описавши в повісті "Художник" радісну зустріч зі Штернбергом, автор зупиняється:

— Тепер, я думаю, можна й чаю напитися, — сказав він.

— Я думаю, можна, — відповідав я. І ми пішли в "Золотий якір" (трактир на 6-й лінії).

— Після чаю поклав я його спати...

Так само завершився й наступний приїзд Штернберга в Петербург: "Після перших обнімань... ми відправилися в "Берлін" напитися чаю".

Справді, з кінця 1830-х років учень Академії мистецтв приохотився до чаю і став постійно, сказати б, системно, вживати його, що поділяв і Штернберг. Але сказати хочу не про здоровий спосіб життя молодих художників, адже було по-всякому, а про те, як одного ранку у Шевченка й Штернберга не виявилось чаю... І тоді Василь Іванович намалював, як він з Тарасом Григоровичем, тиснувши одне одного, голяться перед круглим дзеркальцем. А на малюнку напис: "1840 року, березня 20 замість чаю ми поголилися". Як на мене, потрясаний шаржований малюнок, який яскраво розкриває щасливі миттєвості їхнього такого недовгочасного спільного проживання...

Ще один малюнок Штернберга "Покарання різкими" (1840) є фактично тонко виконаною, злегка шаржованою ілюстрацією до гірких спогадів Шевченка про навчання восьмирічним у першого вчителя — сільського дяка Павла Рубана (Совгиря), який і його "годував березовою кашою": "Мир праху твоєму, сліпий Совгире! Ти, бідолахо, і сам не знав, що робив; тебе так били, і ти так бив..." Мені подобається давня версія відомого шевченкознавця Віктора Яцюка, котрий "впізнав" у школярику, до якого підійшла черга на биття, малого Тараса... Хто ж інший міг так задумливо чухати голову, роблячи висновки на майбутнє... Штернберг і не міг його не зобразити!

У 1840 році Василь Штернберг виконав цікаві малюнки "Портрет Шевченка", "Шевченко за роботою" та ін.

Характерно, що в колекції мистецьких творів, які залишилися після смерті Шевченка, крім його робіт, збереглися й рисунки Василя Штернберга. Один із них названо "Недорисований Тарас". Інший описано так: "Кобзар Шевченко в молоді роки, стоячи, малює картину. Перед ним намічена олівцем роздязнута пані стоїть навколішки".

Шевченко, зі свого боку, розповідав у повісті "Художник", як і він малював друга: "Походивши трохи по набережній, я пі-

шов на квартиру. Штернберг ще спав; я тихенько сів на стілець проти його постілі і любувався його дитячо-непорочним обличчям. Потім узяв олівець і папір і взявся рисувати... мого друга. Схожість і вираз вийшли непогано для ескіза, і тільки я обкреслив усю фігуру і позначив складки одіяла, як Штернберг прокинувся і піймав мене на місці злочину". На думку сучасних шевченкознавців, "досить докладний опис ескізу, так само, як щирі стосунки друзів, дозволяють вважати виконання портрета ймовірним".

З наближенням від'їзду Штернберга до Італії Шевченко в душі похмурнів, але другові не показував, здавалося, часу було ще доволі, щоб радіти життю разом. Аж тут у травні приїхав із Феодосії Іван Айвазовський і поселився у них на квартирі. Штернберг із захватом зустрів свого товариша, який закінчив Академію мистецтв на рік раніше від нього, у 1837-му, його картини було удостоєно золотих медалей, і тепер вони мали разом їхати до Італії для творчого вдосконалення в живопису. А Шевченкові (він і сам не знав чому) гість якось не сподобався. Здавалося, що, не-

Портрет Т. Шевченка. В. Штернберг. 1840

зважаючи на його витончені манери, в ньому є щось не симпатичне, не художницьке, а щось ввічливо-холодне, відштовхуюче. Айвазовський прожив у них більше місяця, і Шевченко був готовий шодня провести його за кордон. Але в тому й горе було: з Айвазовським від'їжджав його безцінний друг Штернберг...

Через кілька днів друзі супроводили Штернберга до Кронштадта й посадили на пароплав "Геркулес". У повісті "Художник" автор ніби побіжно зауважив: "Біля нього зібралось нас чоловік десять, а поруч Айвазовського жодного. Дивне явище поміж художниками!"

І вчувається в цьому не ворожість до гостя, котрий своєю присутністю відволікав, але насправді не міг надовго відірвати від друга, а тепла гордість за його душевну бездоганність і гірке передчуття нудьги без Штернберга. Звісно, молоде, веселе життя продовжувалося, і, хоча вони вже випили дві пляшки кліко на пароплаві, ввечері відправилися в трактир... Але переважало відчуття було таким, яким і передав Шевченко в повісті: "Скучно мені без мого милого Штернберга"...

Тарас Григорович і подумати не міг, що вже більше ніколи не побачить свого друга...

Василь Штернберг: "Люб'язному Тарасу Шевченку з Риму"

Зберігся лист Василя Штернберга до Тараса Шевченка з Риму, написаний у липні 1842 року. З нього випливає, що на той час Шевченко був єдиним, хто написав Штернбергові в Італію, зі свого боку Василь Іванович завірив: "...Прошу тебе, люб'язний Шевченко, не думати, щоб я міг забути друзів моїх..." У листі йшлося про спільних знайомих у Петербурзі, зокрема, Штернберг писав: "Я живо згадав наше петербурзьке життя і миле сімейство Шмідта, яке ти в загальних рисах так живо

представив". Ішлося про сім'ю петербурзького чиновника Олександра Шмідта, далекого родича Штернберга.

У Шевченковій повісті "Художник" читаємо: "Штернберг недавно познайомив мене з сімейством Шмідта... Ми часом вечорами буваємо у них, а по неділям і обідаємо. Чудесне, миле сімейство!... Я не знаю, як і дякувати Штернбергу за це знайомство". Цікаво, що з ініціативи Шевченка у Шмідтів влаштували літературні вечори... У повісті відзначено також, що вони проводять "вечори або в театрі, або у Шмідта"... Бували друзі й у родича Шмідтів, інспектора студентів Петербурзького університету Олександра Фіцтума, також згаданого в листі Штернберга. У тій же повісті Шевченко писав, як у Фіцтума "насолодилися квінтетом Бетговена і сонатою Моцарта..." Цікавий момент. У повісті йдеться про те, що Шевченко відвідував Шмідтів і після від'їзду Штернберга, але не засиджувався, як це раніше було: "Можливо, це тому, що немає милого, незабутнього Штернберга між нами..."

Особливий інтерес викликають Штернбергові листи, які були присутні при написанні ним листа до друга, про що свідчать дві фрази.

Перша: "Багато хотів би тобі сказати, так ось уже Василь Іванович збирається йти". Йшлося про Григоровича Василя Івановича (1786–1865) — вихідця з України, випускника Київської духовної академії (1805), історика мистецтва, професора, який виявляв інтерес до української культури, дбав про поширення в Україні художньої освіти й, головне, допомагав молодим українським художникам у Петербурзі. Як секретар (1829–1854) Петербурзького Товариства заохочення художників з 1835 року сприяв навчанню Шевченка в рисувальних класах товариства. Відіграв важливу роль у звільненні Шевченка з кріпацтва, допомагав йому під час навчання в академії. У 1829–1859 роках — конференц-секретар Академії мистецтв.

Шевченко присвятив Василю Григоровичу поему "Гайдамаки" (у "Кобзарі" 1860 року присвяту знято), в якій навечно залишив добрі й високі слова про професора:

*Єсть у мене щирий батько
(Рідного немає) —
Дасть він мені раду з вами,
Бо сам здоров знає,
Як то тяжко блукать в світі
Сироті без роду;
А до того — душа щира,
Козацького роду,
Не одиурась того слова,
Що мати співала,
Як мало повивала,
З малим розмовляла...*

Друга важлива фраза містилася у прислів'ї до листа: "Мокрицький, який займається мистецтвом із незвичайною шаленістю, хотів тобі приписати, але вже пізно тепер, треба відправлятися прямо до диліжанса, їдемо провоздити Василя Івановича". Український живописець, літературний педагог Аполлон Миколайович Мокрицький (1810–1876) — родом із Пирятинна на Полтавщині, у 1818–1822 роках навчався в полтавському будинку виховання бідних дворян, опікуном якого був Іван Котляревський, а Михайло Щепкін якраз тоді служив у Полтавському театрі. Як і Шевченко, був стороннім учнем Академії мистецтв (1831–1839). У 1830-х роках вів шоденник, в якому зафіксовано важливі події з життя Тараса Григоровича, зокрема історію викупу його з кріпацтва та значну власну участь у цьому, момент отримання поетом відпускної 25 квітня 1838 року, стосунки з Штернбергом... Мокрицький докладно зафіксував, як Штернберг від'їжджав із Далем в Оренбург 8 березня 1839 року: "Прощай, друже Васю, доручаю тебе десниці Божій! Щасливої дороги тобі, голубчику!" У 1842 році Мокрицький власним коштом поїхав до Італії з традиційною тоді метою вдосконалення своєї освіти та художньої майстерності.

Отже, Василь Григорович і Аполлон Мокрицький були близькими й дорогими для Тараса Шевченка та Василя Штернберга людьми, втім, основні відомості про них нагадав для того, щоб стала зрозумілою ще одна важлива фраза з листа, на яку дослідники не звертали увагу: "Прощай, люб'язний Шевченко, будь здоров, і

дай тобі Бог успіху, щоб скоріше прибути до нас. Василь Іванович тобі все розповість".

Очевидно, Штернберг знав про не приступні для широкої мистецької громадськості певні сподівання Шевченка на те, що за успіхи в живопису Академія мистецтв усе-таки виправить його в Італію, хоча дедалі перекопувався в марності такої надії. Принаймні про це свідчить Шевченків лист до вже згаданого Василя Григоровича в грудні 1843 року: "Я щось не дуже ударяю на Академію, а в чужоземщині хочеться бути. Я тепер заробляю гроші... а заробивши, думаю чкурнуть, як Аполлон Ніколаєвич". Як бачимо, приклад Аполлона Мокрицького деякий час надихав Шевченка... Однак зрештою Шевченко не виїжджав за межі Російської імперії та не бував у європейських столицях, проте саме "невийзний" поет найбільше уособив споконвічну духовну сутність свого народу, став духовним символом української нації. Щодо цитованої фрази з листа Штернберга, то з неї випливає, що в Італії поетові друзі, певно, говорили про те, як можна вибратися до неї Шевченкові... Не судилося.

Були й інші письмові вістки від Штернберга. У повісті "Художник" йдеться про його лист із Риму, в якому, за словами Шевченка, друг сповідав, що зустрів у місті художника Олександра Іванова і в кафе Греко — "безмірно вифранченого Гоголя, який розповідав за обідом наймасніші малоросійські анекдоти". Особливий інтерес викликає розповідь про те, що бідний Штернберг у листі згадує племінницю господаря Качанівки Емілію Тарновську, в яку закохався: "...Друг наш Штернберг, найблагородніше створіння в світі, любить її до цього часу так само широко й ніжно, як і раніше любив".

У листі до Григорія Тарновського від 25 січня 1843 року Шевченко повідомляв: "Штернберг пише мені, що він нездужав, але тепер вичунав і вам кланяється..." Без друга поет почувався недобре в Петербурзі: "А я... чортзна-що, не то роблю що, не то гуляю, сновизнаю по оцьому чортовому болоту та згадую нашу Україну..."

У березні 1858 року дорогою із заслання в Петербург через Москву Тарас Шевченко зупинився у свого друга Михайла Щепкіна, і той 18 березня привіз поета на М'ясницьку вулицю до Аполлона Мокрицького, який вже став академіком і професором Училища малювання й скульптури. "Старий приятель не впізнав мене", — записав у Щоденнику змучений засланням і хворобою Шевченко. Вони не бачились шістьнадцять років, але зустріч була, судячи з усього, теплою, бо через день — 20 березня — Шевченко вже сам зайшов до давнього знайомого. На цей раз "відпочив у нього, полюбувався ескізами незабутнього друга мого, покойного Штернберга..." Напевно, Мокрицький показав італійські малюнки молодого художника, що стало несподівано радістю для Шевченка. З болочним щемом згадав Тарас Григорович щасливу дружбу з Штернбергом...

У хронології життя Кобзаря ця історія, коли він письмово чи вголос оприлюднив свої незмінно-теплі спогади про друга молодості, не була завершальною. Мабуть, найостаннішим слухачем нескінченної Шевченкової розповіді про Штернберга став уже згаданий раніше Григорій Честахівський, який зафіксував її наприкінці життя поета, і, за справедливим висновком шевченкознавців, точна дата цього запису невідома, він не є дослівним, а в мові запису поєднались риси, властиві і Шевченкові, і Честахівському¹. Втім, у ньому правдиво-точно передано захоплене й вдячне ставлення Шевченка до Штернберга: "Що то за добряча, що за щира людина був отой Штернберг! Боже мій, як згадаю, як то гарно, як весело було товаришувати з ним!"

¹ "Листи до друзів із похода в Хіву" Володимира Даля були опубліковані в журналі "Русский архив" у 1867 році.

² Цей запис знайшли в паперах уже померлого 1893 року Григорія Честахівського й опублікували у 1895-му. Його вперше введено до Повного зібрання творів Тараса Шевченка у дванадцяти томах як усне оповідання, записане іншою особою. Див.: Т. 4. К., 2003. С. 333–334.

Віктор ТЮТЮН,
м. Херсон

“Земля була ще холодна, вишні саме зацвіли – де-не-де квіточка – після вітрів весняних з льодом. Артем стояв біля тину, зіпершись на нього ліктями й грудьми і звісивши на вулицю обидві руки, схожі на лапи великого звіра”. (“Житіє Артема Безвіконного”. З незакінченої повісті).

Намагатимось писати так, щоб ці рядки Григора Тютюнника сприйнялися як епіграф і пролог. Бо немає закінчення таким людям, як герої твору, їхньому хліборобському буттю на нашій землі в усі часи.

...Від гомінки весни загубилися ключі. Таврійський степ залишився без ознак хліборобства. Шість разів проїхав залізницею понад лісосмугами і не побачив барвистих фазанів; кольорових, ніби іграшкових легковиків, а біля них – поважних латифундистів; чайних зграй на теплих оранках; лише один випадок порадував – колісний трактор тягнув охряну діжку з чимось рідким.

Мусив їздити степом лише поїздом. З вагонного вікна теж багато вгледити. Минулої осені та цієї весни, коли Україною розбійничала рашистська навалоч, найпекучіше мені досаждало, що серед стерні стирчать хвости ракет, що озими не сіяли і навесні не зореш: пишуть, ніби нам землю доведеться розмінювати роки десять.

Селян дивують подібні заяви. Чиновники – хоч “свої”, хоч іноземні – бачать перед собою цілину бюджетів, неорану ниви паперового управління розмінюванням. А люди обробляють поля: трапляється, що й гинуть, калічаються, але це стається і з фахівцями-піротехніками.

Фермер із Харківщини Олександр Кривцун обладнав трактор дистанційним управлінням, захистив броньованими частинами з підбитої ворожої техніки, приладнав навесні та причіпні знаряддя, здатні витримати вибух.

Віктор БЕЗПАЛЬЧЕНКО

10 травня 2023 року напередодні ювілею народного артиста України Івана Михайловича Дерди в Чернівцях, в обласній книгозбірні ім. Михайла Івасюка, письменники Буковини презентували серію листівок “Сокровенний голос” в межах проекту Чернівецької обласної організації Національної спілки письменників України “Слово – у гарячих лавах української нації”.

Народився Іван Дерда 28 травня 1963 року в селі Горошівці, нині Чернівецького району Чернівецької області. Співак, композитор, педагог, народний артист України.

Автор збірок вокальних творів: “Невмируща моя Україна” на вірші В. Васкана (Чернівці, 2003), “Колискова для матері” на вірші І. Бажанського (Чернівці, 2005), “Дванадцять місяців” вокальний цикл для дітей на сл. В. Скавроника (Чернівці, 2005), “Кредо” на вірші українських поетів (Чернівці, 2007), “За знаком часу” вокальний цикл на вірші Т. Севернюк (Чернівці, 2008).

Член Всеукраїнської музичної спілки (1992). Відмінник освіти України (1998). Кавалер Канадського ордена “Лицарський хрест заслуги” (1999), орденів “Христа Спасителя” (2000), Архистратига Михайла II ступеня (2002), князя Володимира III ступеня (2003). Нагороджений медалями “Будівничий України” Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевчен-

Житіє несіяне...

“Економічна правда” повідомляла: “Заданими Міністерства аграрної політики та продовольства, йдеться про приблизно 24% земель, які цьогогоріч не будуть засіяні українськими господарствами – майже 7 млн гектарів.

Для порівняння: у сезоні 2021–2022 доступними для сівби були 28,6 млн гектарів.

За оцінкою Українського клубу аграрного бізнесу (УКАБ), у звільнених областях заміновано близько 2 млн гектарів полів. У тимчасовій окупації – 6 млн гектарів...”

Першими вийшли на посівну в Одеській та Чернівецькій областях. Але там безпечніше, хоча можливе дистанційне мінування або теракти. Зате харківським аграріям посівні площі окупанти перетворили на мінні поля. Селяни з цим не погодились. Вони пішли слідом за саперами, ризикуючи, вигадували нові способи розмінювання.

Товстелезна колода, що крізь неї просвердлена дірка, а в ній – вісь: хоч пхай спереду, хоч волочи ззаду. Підірветься міна – все ж менше лиха. Люди йдуть у бій за своє хліборобство.

Від одного сюжету в YouTube здригнувся. Літній чоловік пояснював тележурналістам, що змайстрував “залізні капці”, що убезпечать ноги хоча б від вибухів “Лепестка”, бо йому треба ходити в город і за межу, де в нього малина і десять вуликів, та й садити картоплю пора...”

І пригадав я “залізний чобіт” Григорового Артема Безвіконного.

Усі, хто згадував Тютюнника-молодшого, не минали цього епізоду. Найближчими йому друзями були Петро Засенко і Михайло Шевченко. Петро Петрович менше описав їхнє спілкування, а Михайло Якович перебрав чимало з найважливішого. Це він першим підмітив, як Григорій Михайлович читає щось з нового твору напам’ять. І щоразу в іншій редакції, перевіряючи на друзях – вибаливих читачах – їхні реакції. Усі запам’ятали, серед них і я, оті “лапи великого звіра” – таким опублікувано остаточний варіант.

Важкою випала Григорові весна 1980 року. Така ж холодна й дощова, як у “Житіє...” А коли письменникові велось з медом? Ніколи ці “шудри-гречкосії” не раювали у своєму домі, співаючи про рідний край Мазепиними словами: Горе тій “чачечці-небозі, що вивела чаєняток при битій дорозі”, хоч “з варяг у греки”, хоч при “шовковім шляху”.

Украгосоconsult повідомив: “Посівні площі під олійними в Україні у цьому сезоні, ймовірно, збільшаться на 112% порів-

няно з минулим роком. Найбільше приросту очікується для сої – на 136%, площі соняшнику зростуть на 108% відносно минулорічних”. Зменшаться посіви пшениці й жита. Тобто пріоритетні експортні культури. Якраз під соєю найбільше площ на Херсонщині було на лівому березі Дніпра. Отже, і в цьому нас обставини обікрадуть.

“Зазначається, що у 2021 році Херсонська область отримала послуги з подачі води для зрошення рисових систем на площі 6,5 тис. га”, – повідомляє з Водгоспу місцевий сайт “Мост”. На цей рік протече вдвічі менше. Значить, і рис (“Калачацький”) не вирощуватимуть.

Будь-які сигнали зі світового аграрного ринку сприймаються через призму конкуренції за продовольство. За останню десятирічку, незважаючи на втрату Криму і земель на сході держави, наші виробники сільгосппродукції досягли вагомих успіхів. Рекордні врожаї зернових, половина експортної виручки привернули увагу товарних бірж до України. Тому зменшення орних угідь, затягування війни, зволікання з розмінюванням можуть виявитися проявами тієї конкуренції, способом втягування в “мирні” переговори з агресором. Зернова оборудка подібну небезпеку підтверджує.

Сьогодні весь світ подивований Артемовим “чоботом”, його мужнім характером і відкритою душею.

“Єдине, що могло б не тільки вразити, а й злякати сторонню людину, якби вона зайшла до Артема вперше, то це великий цинковий чобіт, що стояв у кутку біля дверей. Артем склепав і спаяв його з двох новеньких лавошних ночов років сімнадцять тому, щоб ноги парити од ревматизму”.

Артем Безвіконний, зі своїми руками-лапами й ногами – на двох цинкових ночов – змальований не богатирем. Письменник побачив його величним і показав нам його височиною, як весь народ.

Життя – несіяне, та люди – з насіння. Елітного, як Артем. Хоч живий, хоч вмирай, а земельку засівай. Я ще під враженням від розповіді про дні в окупації фермера Сергія Сорокунського, землі якого – родинні паї та орендовані – простіраються за Музиківкою, Загорянівкою і Висунцями. Згадалося, як ми з ним говорили про минувшину цього степу, де починається “Земля тисячі курганів”. Тепер Сергій Михайлович знатиме ціну не лише гектара орного, а й історичного.

Також на правому березі ловлять пізне сонце виноградники сімейної виноробні Миколи Халупенка. Радісно побачити його “у лозах” з інструментами, пригадати наші бесіди, зустрічі херсонських журна-

лістів у “Курені”. Знаю поетів, котрі писали, черпаючи натхнення прямо з хмільної лози, а не від корисливої Музи.

Микола Володимирович добре платить кожному з односельців Степанівки чи Херсонців, допомагає лікувальним закладам. Ми з колегою восени перед війською куштували молоде вино з рук Дениса Халупенка-сина. Презентацію херсонського “божолі” провели на малій сцені нашого театру імені Миколи Куліша. Я був найзначнішим за столиком, бо віддавав свої “пробники” охочим. За життя стільки випито, що насолоду мені несуть не у відрі чи бокалі, а в спогляданні та уяві про красу й смак. Родина вже у винограднику: чаклюють нове вино.

Якщо так починалося, то має бути епілог...

Війна забрала у нас не тільки хліб. Війна склала великі руки на грудях багатьом нашим людям – воїнам і хліборобам. Забрала роботящі руки на безповоротну еміграцію. Мільйони українців не буде “посіяно на житіє”.

Є в повісті епізод, коли Оксьонша кричить: “Рятуйте!” Це означало, що на Оксьонша напала гордість, і він хоче підпалити хату або “поТішити себе”. (Зрозуміло, що тут одруківка, бо треба “поРішити”).

Коли пригадую цю сторінку, то і сміюся, і плачу. Тут, наче в синхрофазотроні, Тютюнник розігнав кожне слово, як електрон, до незмірних енергій і небачених перетворень змісту, його сприйняття та усвідомлення. Всі письменникові герої одночасно перебувають у кількох різних побутових, емоційних, навіть фізичних станах.

Кримпоба нюшкає, поспішає, ховається, а йому кортить додивитися сцену. Дільничний міліціонер, що “козирять приходив”, і знічується перед старшими, і “фасон держить”, і службу пам’ятає (пляшка на столі без наклейки!), і – селянин же він. Оксьонша любить свого вразливого красеня-чоловіка, боїться глибше його образити, ніж брехливий лицемірний світ, хоче підобритися дядькові – сивому Артемові Силівичу Безвіконному.

Його небіж Оксьон, налякавши пів села можливими підпалом чи самогубством, після протесту зі смаком обідав, а на драбині “спустив з горища на мотузку повне відро обім’ятої вже кукурудзи курам...” Гордість – діло поважне, але хазяйство слід глядіти – усміхається Григор, так, нібито повиситися можна кілька разів.

Та ж і повість закінчена! Чому вважається, що Тютюнник її не дописав? Лише тому, що Григор Михайлович нам не розповів продовження чи варіанти? Розповів і написав: Артем Силівич попросили у небоги Наталки каззонну хлібину і часнику побільше. Не вина, а часнику. Але хліба!

“Сокровенний голос”

Сокровенний голос. Міжнародна серія листівок віршів-присвят професорів кафедри музики факультету педагогіки, психології та соціальної роботи ЧНУ ім. Ю. Федьковича, співакові Іванові Дерді [Комплект] / І. М. Дерда [та ін.]; авт. ідеї В. Т. Джуран. – Чернівці : Родовід, 2023. – 24 лист. – Проект Чернівецької обласної організації Національної спілки письменників України. – (в конв.)

ка (2003) та “На славу Чернівців” (2008).

Лауреат VI Міжнародного конкурсу української пісні “Золоті трембіти” (1996), обласних премій ім. Івана Бажанського, ім. Сидора Воробкевича (2004), ім. Дмитра Загула (2011), ім. Юрія Федьковича (2021), журналу “Німчич” (2009). Нині проживає в місті Чернівцях.

Зі вступним словом до присутніх звернулася заступниця директора з питань наукової роботи Марія Довгань.

У ході презентації прозвучали поезії-присвяти народному артистові України Іванові Дерді в межах письменницько-бібліотечного марафону від українських та буковинських письменників: Василя Васкана, Наталії Григорчук-Войтко, Василя Джурана, Анни Довгополої, Віталія Демченка, Василя Тітова, Євдокії Антонюк, Михайла Брозинського, Руслана Гнедаш, Михайла Головащенко, Марії Кіряк, Омеляна Кобилянського, Людмили Кульгасової, Андрія Куш-

ніренка, Іона Козмея, Богдана Мельничука, Омеляна Лупула, Світлани Масловської, Валентини Мацерук, Галини Мельник, Володимира Михайловського, Дмитра Павличка, Степана Панчука, Костянтина Поповича, Івана Редчиця, Тамари Севернюк, Віктора Скавроніка, Михайла Ткача, Георгія Ходоровського, Олени Чайки, Галини Якубович.

Цікавими спогадами про багаторічну дружбу з Іваном Дердою поділилася бібліотекарка відділу краєзнавства Марія Дудіра.

Обласна книгозбірня отримала в подарунок примірник серії листівок, яка поповнить краєзнавчу колекцію літератури.

Співай же, Соловію, для людей!

Нехай Тобі Господь допомає!

І пісня тільки веснами веде,

Веде, леліє і оберігає!

(Наталія Григорчук-Войтко)

Модерував захід голова Чернівецької обласної організації НСПУ Василь Джуран.

СОКРОВЕННИЙ
ГОЛОСМіжнародна серія листівок
віршів-присвят професорів
кафедри музики факультету
педагогіки, психології та
соціальної роботи ЧНУ
ім. Ю. Федьковича, співакові
Іванові Дерді

Ніна ДІКА,
кандидат мистецтвознавства,
доцент, професор Львівської
національної музичної академії
ім. М. В. Лисенка

Пісні неба і польоту

Львівська національна музична академія ім. М. В. Лисенка до 95-ліття з дня народження зв'язкової УПА Катерини Куйбіди (Мандрик) видала збірку її пісень під назвою “Будь героєм!”. Упорядниками її пісенного доробку виступили ректор ЛНМА ім. М. В. Лисенка Ігор Пилатюк та почесний професор Академії Василь Куйбіда. Прекрасне художнє оформлення виконав академік Андрій Чебікін. Рецензентами виступили: лавреат Державної премії України імені Тараса Шевченка, професор Віктор Камінський; доктор мистецтвознавства, професор Богдан Сютя; кандидат мистецтвознавства, доцент Зоряна Ластовецька-Соланська.

Видання репрезентує поезію Катерини Куйбіди (Мандрик) доби національно-визвольних змагань 1940–1950-х років у пісенній творчості сучасних українських композиторів.

Поетична спадщина Катерини Куйбіди (Мандрик) повертається до нас. Кожна з пісень збірки покликана підняти Дух українського народу. Пісні, яким присвоєно QR-коди, доступні в будь-якому куточку світу.

Пропоноване видання репрезентує поезію зв'язкової Української Повстанської Армії, поетеси, політв'язненої, цілісної сильної особистості, унікальної Жінки-борця за волю України. Резонуючи з атмосферою нашого часу, коли чергова війна Московії проти України, що розпочалася 2014 року і 24 лютого 2022 року перейшла у фазу повномасштабного вторгнення, змінила світ, призвела до переорієнтації духовно-світоглядних цінностей, поетичне надбання Катерини Куйбіди (Мандрик) (1927–2004) заслуговує на особливу увагу.

Її доля була і жорстокою, і щедрою. Майбутня поетеса народилася в мальовничому бойківському селі Сукіль Болехівського району (нині – Калуського) Івано-Франківської області в сім'ї лісоруба. Родина жила традиційно – вела господарство, виховувала дітей, опікувалася сиротами. На вихованні дітей особливо позначився вплив мами, яка дотримувалася принципів доброзичливості, працьовитості, стриманості й самообмеження в побуті, духовній наповненості буття. Катерина зростала в праці, без розкоші – в атмосфері справжніх цінностей людського духу, тож із матір'ю ввібрала найдорожче – любов до рідного краю, народної української пісні, молитви – єдиного рятунку для душі й духу, віри в Бога, яка в тяжкі хвилини допомагала їй вижити. Далі була школа, де Катруся отримала чотири класи початкової освіти (1935–1939).

Для формування її уяви і чут-

ливої натури важливими були реальні складові – народно-пісенна атмосфера, тісно пов'язана з фольклорною обрядовістю, Євангеліє, тексти якого Катерина читала по пам'яті, літургійні співи, що звучали в церкві. Далі була зв'язковою і розвідницею УПА: у підпіллі, потаємними лісовими стежками перепроваджувала повстанців. За це її особливо небезпечно злочинця трійка МДБ СРСР засудила до десяти років таборів суворого режиму в містах Абезь та Інта (1951–1964, Комі АРСР, РФ). Реабілітована 1991 року.

Для широкого загалу поетеси Катерини Куйбіди (Мандрик) відкрив Олександр Дяк. На шпальтах журналу “Дзвін” з'явилася добірка її поезій під заголовком “Серце, скупане у волі”. Про неї згадують сучасники, пишуть журналісти. Світ побачили збірки українських народних пісень “Ой летіли журавлі: пісні з голосу Катерини Куйбіди” (Львів, 2001), “Терпка ти, доленько, на смак” (Острів, 2011), “Благослови вогнем” (2007; 2010; усі – Львів), тритомник: “Ми Україну обороним” (Том 1), “Піснями скрипляємо волю (із пісенної скарбниці К. Мандрик-Куйбіди)” (Том 2), “Родовід український вічний

(Статті, рецензії, спогади, присвяти, листи, виступи про К. Мандрик-Куйбіду)” (Том 3; усі – Львів, 2012), “Вибрані твори” (Київ, 2017), “До зброї!” (Київ, 2019), “Вставай, Україно, до бою!” (Івано-Франківськ, 2022).

Поміж авторів рецензій і аналітичних дописів, відгуків і просто вдячних шанувальників її таланту – прозаїки, поети, історики, мистецтвознавці, зокрема: Микола Жулинський, Дмитро Павличко, Василь Олійник, Роман Лубківський, Галина Литвин, Андрій Кондратюк, Роман Яців, Ярослав Гарасим, Оксана Нахлік, Павло Мовчан, Мирослав Маринюк, Володимир Парубій, Ярослав Паньків, Ігор Мандрик, Ірина Фаріон, Галина Стельмащук, Людмила Скірда, Лесь Танюк, Богдан Стельмах, отець Володимир Серемчук, Василь Куйбіда, Олександр Дяк, Тарас Салига, Степан Павлюк та ін.

Про значимість життєтворчості поетеси засвідчують також прояви шани її земляків. Встановлено пам'ятник (2005, м. Болехів на Івано-Франківщині). Козаківській загально-освітній школі, де вона навчалася, присвоєно ім'я Катерини Мандрик-Куйбіди (2009, с. Козаківка на Івано-Франківщині). За ініціати-

ви Братства УПА, Львівської та Івано-Франківської обласних організацій Національної спілки письменників України Львівською обласною радою засновано літературний конкурс імені Катерини Мандрик-Куйбіди (2016, Львів).

– Слово для Мамаи важило дуже багато, – згадує її син Василь, – вона знала йому ціну.

Сповнена шляхетного вияву міцності духу й незламності поезія спонукає задуматися над численними і надзвичайно важливими загальнолюдськими та культурно-мистецькими істинами, не залишає байдужими композиторів сучасності. Все частіше в концертних залах не лише України, а й інших європейських держав, у відео- і аудіозаписах, на каналах YouTube тощо звучать пісні на слова К. Куйбіди (Мандрик), зокрема, популярності здобули композиції Івана Зажитька, Віктора Гембара, Миколи Кулика, Василя Куйбіди, Тараса Компаніченка, Ярослава Музики, Лариси Сітко.

“Мистецтво, – за словами музикознавця Яреми Якуб'яка, – є відображенням життя, а отже, національне мислення є тоді повноцінним, коли національні ознаки (характер) проникають у всі сфери життя і визнають їх, бо творчість – це акт безпосеред-

нього живого життя” [цит. за: Якуб'як Ярема. Микола Лисенко і Станіслав Людкевич. – Львів, 2003, с. 27]. Відтак про сторінки історії життя українців дізнаються далеко за її межами, поміж народами Європи, Азії, Америки.

Пропоноване видання – це збірка пісень Катерини Куйбіди (Мандрик), покладених на музику Миколою Куликом, Віктором Гембарою, Василем Куйбідою, Іваном Зажитьком, Тарасом Компаніченком, Ярославом Музикою, Ларисою Сітко. Сучасне звучання зберігає яскраві ознаки епохи, часу, простору. Поетичні рядки закликають кожного слухача до їхньої широти: “Україно, серцю мила, / пісне неба і народу – / відчуваю: пружать крила, / я готова до польоту”. Схильна до рефлексій, інтелектуального аналізу і чуттєвості композиторська творчість спроможна “намагнічувати” музику цими якостями, творячи незабутні художні реалії. Адже митцеві, тонко реагуючи на колізії буремних суспільних подій у країні та світі, залишається вірним ідеалам високої духовності.

Поетична спадщина Катерини Куйбіди (Мандрик) повертається до нас, засвідчуючи, що в найскладніших життєвих ситуаціях поетеса зуміла зберегти гармонійність особистості, бажання передати своїм нащадкам високу національну свідомість і глибину культурних традицій. Щира подяка за особисту участь у підготовці збірки ініціаторові ідеї мистецького проекту ректорові Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка, народному артисту України, академіку Ігорю Пилатюку.

Віряться, що ця добірка пісень стане цікавим і вдячним матеріалом, що збірником скористаються педагоги, студенти, вокалісти, хоріві диригенти, численні шанувальники української пісні. Нині, у час воєнних випробувань, героїчної боротьби проти рашистських окупантів ці пісні піднімають Дух українського народу.

Ірина ГОЛОВАЙ,
викладачка ВСП ОМФК КНУ
ім. Тараса Шевченка,
членкиня ВЖТ ім. Олени Теліги

Щоб далі йти – дорогою одною

конкурсу. Почесне журі на чолі з головою Всеукраїнського жіночого товариства імені Олени Теліги Ніною Кислицькою, членами журі: почесною головою товариства Ольгою Кобець, письменницею, авторкою роману про Олену Телігу “Неймовірна. Ода до радості” Ірен Роздобудько та іншими фахівцями сумлінно та об'єктивно визначало кращих декламаторів, акторів та митців серед учнів та студентів.

Конкурс виявив не лише сучасні таланти, а й став красивим музично-мистецьким дійством. Освятив конкурс на честь Олени Теліги з благословення предстоятеля Православної Церкви України Блаженнішого митрополита Епіфанія виконував обов'язків намісника Свято-Успенської Києво-Печерської Лаври архієпископа Авраамія та насельник Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря ігумен Михайл (Карнаух).

Архієпископ Авраамій благословив культурно-просвітницький захід та звернувся до присутніх із пастирським Словом: “Олена Теліга, життя якої було не таким довгим, вчить нас любити свою країну, свій народ та свою рідну мову. Ми, незважаючи на будь-які випробування, маємо любити свою країну, свою землю, свій

народ та маємо намагатися жити по-християнськи, дарувати любов та сім'ї добро”, – зокрема сказав архієпископ Авраамій.

Урочисто і благословенно лунала у залі молитва “Боже, великий, єдиний” у виконанні камерного хору “Пектораль” Київського міського будинку вчителя.

Натхненно виконували курсанти поезії Олени Теліги:

Вітрами й сонцем Бо мій шлях

намітив,

Та там, де треба, –

я тверда й сувора.

О, краю мій, моїх ясних

привітів

Не діставав від мене

жодний ворог.

Спонсорами та благодійниками конкурсу стали небайдужі українці: Володимир Бондаренко, заступник міського голови, секретар Київради; Надія Миронець, доктор історичних наук, дослідниця життя та творчості Олени Теліги.

Голова Всеукраїнського товариства імені Олени Теліги **Ніна Кислицька**: “Нам випала честь жити й діяти у складний, але історично-героїчний час. Приклад життя і чину, безкомпромісності й сміливості Олени Теліги у розбудові Української держави є незабутнім явищем. Щиро вдячна усім, хто долучився до організації та

проведення цього річного ювілейного Конкурсу, що відбувався в онлайн та офлайн форматах. Присмисло бачити небайдужі й натхненні очі нашої молоді, які захоплюються сьгодніми ідеями Олени Теліги, вивчають її творчість і публіцистичну спадщину. Ми щиро вдячні нашим захисникам, ЗСУ, завдяки яким ми маємо можливість творити і жити. Віримо у Перемогу України й утвердження ідей Олени Теліги в житті. Щиро вітаємо кожного учасника й переможців!”

Письменниця, учасниця журі **Ірен Роздобудько**: “Після чотирирічної перерви (локдаун, повномасштабна війна, еміграції) відбувся ювілейний (20 років!) Всеукраїнський конкурс читців творів Олени Теліги, який щорічно проводить Всеукраїнське товариство імені Олени Теліги для школярів і студентів. Конкурсанти були з усієї України. Олена має жити! Дякую всім прекрасним жінкам Товариства, котрі тримають наш стрій – ось вже понад тридцять

років!”

Олена Теліга єднає та надихає, спонукає до дій, цивільної відваги і героїзму: “Відвага і мужність. Може, ніколи ще в жодній добі і не повторювали ми так часто ці вислови, як повторюємо їх тепер. На високій н'єдстал ставимо героїв визвольних змагань, присвячуємо їм віршем і прозою безліч друкованих сторінок і влаштуємо на їх честь щороку десятки академії. Творимо культ героїзму, культ тих людей, що не побоялися віддати своє життя зі зброєю в руках...”

Вітаємо переможців! Дякуємо організаторам і учасникам. Тримаймо культурно-освітній стрій.

Премію імені Григорія Кочура – Дмитрові Чистяку!

Юрій МОСЕНКІС, почесний академік НАМ України, заслужений діяч мистецтв України
Ірина ЛЕПЕТЮК, доктор Університету Монпельє – III (Франція), доцент КНУ ім. Тараса Шевченка

Вихід у світ видання вибраних творів Філіппа Жаккотте “Зошит зелені” (Київ: Саміт-книга, 2020) українською мовою в перекладі професора Київського національного університету імені Тараса Шевченка Дмитра Чистяка – важлива подія в культурному житті України та цінний внесок у розвиток українського перекладу з романських мов. Власне, постать Ф. Жаккотте належить до кола найавторитетніших європейських письменників другої половини ХХ ст., про що свідчить відзначення цього автора і Гонкурівською премією в галузі поезії, і Великою премією Французької академії, а також вихід друком його вибраних творів ще за життя у серії класичних видань “Плеяда” видавництва “Гаймар”. Поряд із тим, присудження літературних премій ім. Ф. Петрарки та ім. Ф. Шіллера свідчить про всесвітнє визнання франкомовного швейцарського письменника, який неодноразово потрапляв до списку номінантів на Нобелівську премію в галузі літератури.

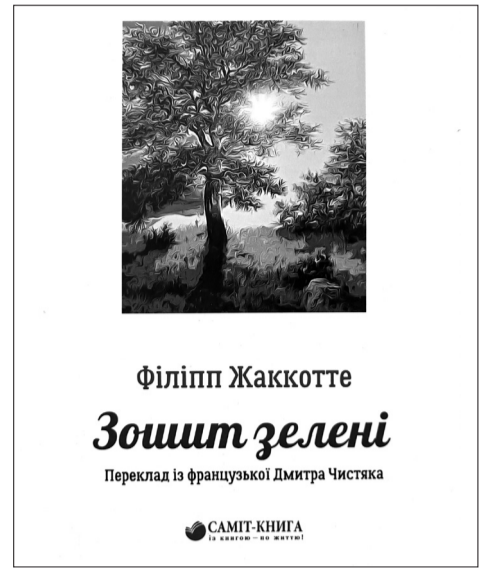
Поетична Одиссея Філіппа Жаккотте тривала понад шість десятиліть і майже цілком представлена в цьому виданні. Екзистенціалістські тенденції початку 1960-х років, впливи німецького модернізму у збірці “Складники одного сну”, своєрідне тлумачення впливу італійського герметизму та єнського романтизму, класичної спадщини від Данте до Музіля, від Іоанна у Христі до поетів-шістдесятників – все це витворює багатшарову тканину “слідів” (у розумінні Р. Барта), крізь яку постає авторський стиль. Така поліфонія, стилістичне розмаїття, міждисциплінарні філософські узагальнення, синтез мистецьких традицій – потребували від перекладача при відтворенні поезії римованої, ритмізованої, верлібрової та численних збірок поезій у прозі високої культури поетичного слова, багатого досвіду у відтворенні як лексично-стилістичного, так і образно-символічного рівнів художнього тексту, ґрунтовного опанування тих широких художніх засад, що живили авторську картину світу. За-

уважимо, що з цим непростим, хоч і захопливим завданням Д. Чистяк успішно впорався, вочевидь, саме завдяки синтезу творчо-перекладацького та науково-романтичного підходів, адже виявленню структур і семантики художнього тексту присвятив він кандидатську (2012) і докторську (2019) дисертації, низку навчальних посібників і численні наукові розвідки.

Проте, звісно, наукова складова у збірці поєднується з талановитим художнім відтворенням: будучи одним із найбільш перекладених за кордоном сучасних українських поетів, Д. Чистяк плідно працює і в галузі літературного перекладу, про що свідчать зокрема видання “П’єси” (Премія НАН України, 2008), “Блакитний птах” (2011) та “Рання драматургія” Моріса Метерлінка (2015), “Твори” (Премія імені Максима Рильського Національної спілки письменників України, 2012; Премія “Сковорода” Посольства Франції в Україні) і роману “Адріанові спогади” (2017; Іменна стипендія Національного центру книжки Франції) Маргеріт Юрсенар, “Вибрані твори” Шарля Ван Лерберга (2013, Премія імені Пантелеймона Куліша), “Проїздом у Києві” Марселя Тірі (2016), “Падіння друге” Сильвіан Дюпюї (2016, Іменна стипендія Фонду “Про Гель-

веція”), “Срібне століття бельгійської поезії” (2018) на музику Володимира Губи, “Вибрані п’єси” Жака Де Деккера (2019), а також спеціальні номери журналу “Все-світ”, присвячені бельгійській франкомовній літературі (Премія імені Миколи Лукаша Ars Translationis, 2015) й драматургії зокрема (2017). Велику роботу провадить Д. Чистяк для перекладу французькою мовою, зокрема ним уже опубліковано твори Тараса Шевченка (2014), Дмитра Павличка (2015), Бориса Олійника (2015), Івана Франка (2017), Івана Драча (2017), Павла Мовчана (2018; Премія імені Максима Рильського Кабінету міністрів України), чотири видання антології української поезії від Кобзаря до наших днів “Сонячні кларнети” (2013, 2014, 2021, 2022) та нова редакція “Історії українського народу” Михайла Грушевського у двох томах (2022); до друку подано й “Антологію української літератури від XI до XIX ст.” за редакцією родини Грушевських.

Загалом у творчому доробку Дмитра Чистяка – 83 окремих видання й понад 420 публікацій, чимало – з питань історії, теорії та критики перекладу. За внесок у розвиток французької культури Урядом Франції його нагороджено Орденем Академічної гілки (2020), а за внесок у поширення бельгійської літератури за кордоном – Премією в галузі художнього перекладу Федерації Валлонія-Брюссель Королівства Бельгія (2012). В Україні діяльність Д. Чистяка відзначалася Грантом Президента України, нагородами Національної академії наук України, Міністерства культури України, Міністерства освіти і науки України, Національної академії мистецтв України, Національної спілки письменників України, “Знаком пошани” Київської міської державної адміністрації тощо. Наукову, мистецьку і громадську роботу провадить Д. Чистяк у численних організаціях в Україні та за кордоном – як міжнародний секретар секції літератури Європейської академії наук, мистецтв і літератури (Париж), дійсний член Європейської академії наук і мистецтв у Зальцбурзі, Міжнародної літературної академії імені Міхая Емінеску, Міжнародної академії імені Леопольда Седара Сенгора, Томітанської академії, Спілки письменників Єврозії та ПЕН-центру Королівства Бельгія, заступник Голови Київської організації Національної спілки письменників України, бере участь в Експертних радах Україн-

ського інституту книги та Департаменту соціальних комунікацій при КМДА, Правлінні Асоціації викладачів французької мови України тощо.

Відзначаючи високий перекладацький рівень Д. Чистяка, його версифікаційну майстерність, доречно зауважити продовження ним традицій перекладацької та перекладознавчої романстичної школи, до якої в 1920-х роках у Київському університеті належали професори М. Калинович і С. Савченко і продовженої М. Рильським і Г. Кочуром у теоретичних працях і надзвичайно майстерних перекладах. Поряд із тим варто відзначити значну культурно-громадську роботу проф. Д. Чистяка над популяризацією творчої спадщини Григорія Порфиревича – заснування Міжнародного фестивалю письменників-перекладачів імені Григорія Кочура в Ірпені, ініціювання появи вулиці імені Григорія Кочура в Києві за поданням Київської організації Національної спілки письменників України, введення його спадщини у науковий і педагогічний обіг тощо. А тому все зазначене дозволяє високо оцінити видання вибраних творів Філіппа Жаккотте “Зошит зелені” (Київ: Саміт-книга, 2020) як визначного здобутку світової поезії українською в перекладі Дмитра Чистяка та рекомендувати його кандидатуру на здобуття Літературної премії імені Григорія Кочура Міністерства культури та інформаційної політики України, що стало б гідним пошануванням його плідної наукової, мистецької й культурно-організаційної діяльності.

СЛОВО Прогвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Розпочато передплату на періодичні видання на II півріччя 2023 року

З 28 квітня поточного року – за електронною версією Каталогу видань України “Преса поштою”

Передплату можна оформити за “Каталогом видань України “Преса поштою”:

на сайті ДП “Преса” www.presa.ua

на сайті АТ “Укрпошта” www.ukrposhta.ua

у відділеннях поштового зв’язку в операційних залах поштамтів у пунктах приймання передплати

<p>Засновник: Всеукраїнське товариство “Прогвіти” імені Тараса Шевченка Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.</p>	<p>Шеф-редактор Павло МОВЧАН</p>	<p>Відповідальний секретар Ірина ШЕВЧУК</p>	<p>Адреса редакції: вул. Хрещатик, 10-Б, м. Київ, 01001</p>	<p>Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів. При використанні наших публікацій посилання на “Слово Прогвіти” обов’язкове.</p>
	<p>Відповідальна за випуск Любов ГОЛОТА</p>	<p>Відділ культури Едуард ОВЧАРЕНКО 279-39-55</p>	<p>E-mail: slovo_prosvity@ukr.net http://slovoprosvity.org http://prosvitanews.org.ua</p>	<p>Індекс газети “Слово Прогвіти” – 30617</p>
<p>Редколегія Любов ГОЛОТА (голова) Павло МОВЧАН Микола ТИМОШИК Георгій ФІЛІПЧУК Микола ГОЛОМША Юрій ГАНДЗЮК Галина ДАЦЮК Євген БУКЕТ</p>	<p>Літературна редакторка Галина ДАЦЮК Коректорка Олена ГЛУШКО</p>	<p>Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”, 04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.</p>	<p>Листування з читачами – тільки на сторінках газети. Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.</p>	

